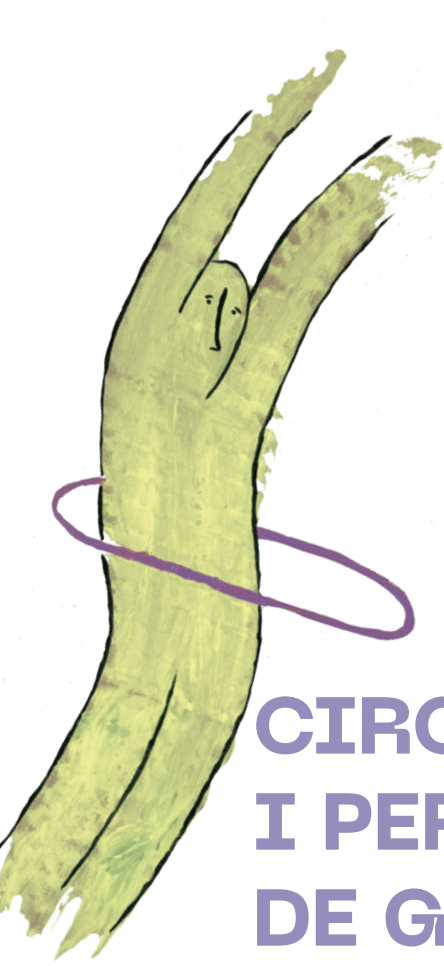
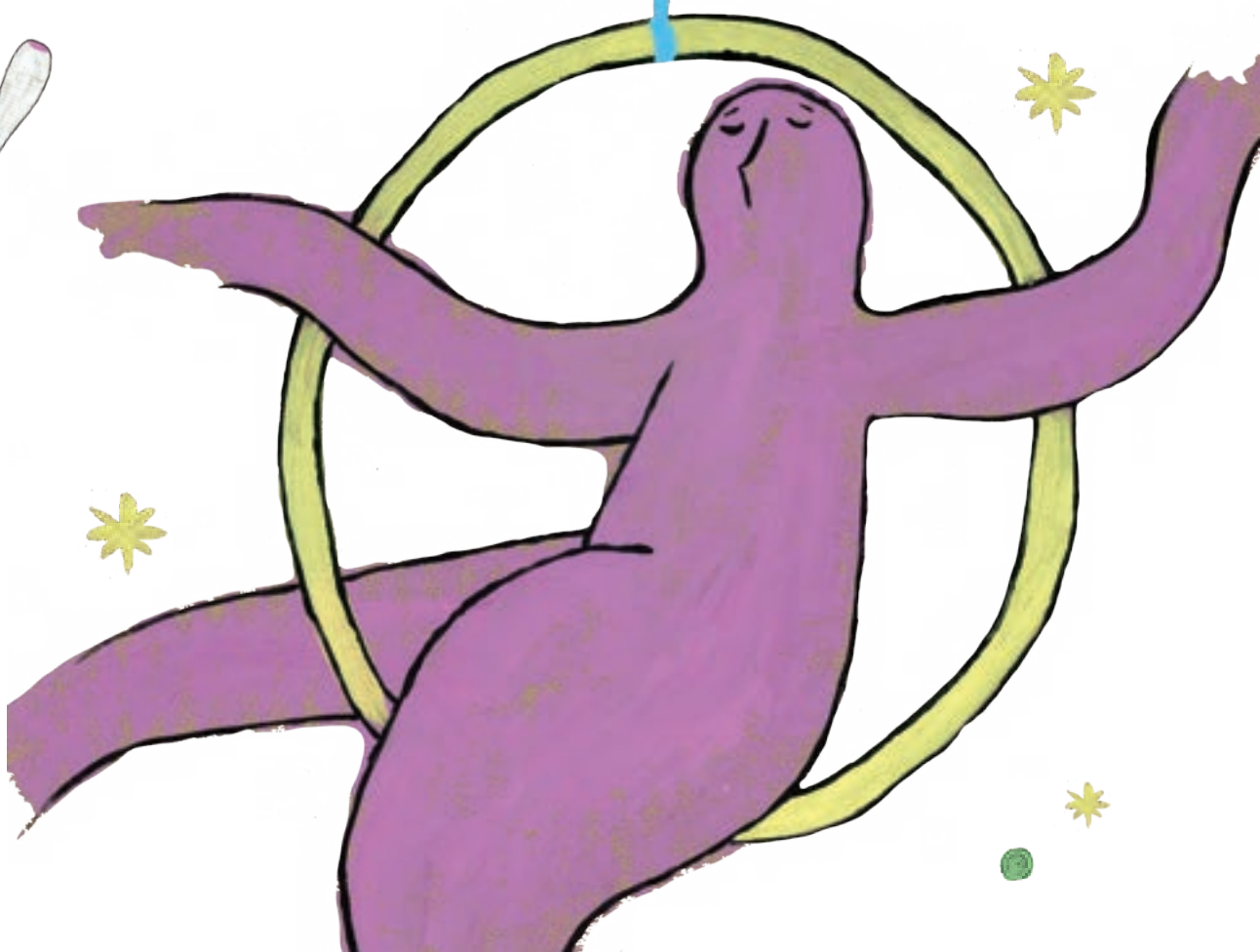

CIRC SOCIAL I PERSPECTIVA DE GÈNERE

Una mirada compartida
per transformar
la pràctica

Barcelona, Setembre 2022

AUTORIA

Gemma Tadeo López (coord.)

Sonia Ganza Grunvald

Elisabet Medina Caramés

Greta Rúas Miguélez

Anna Rubió Manresa

Estíbaliz Sanchis Gómez

COORDINACIÓ TÈCNICA I CORRECCIÓ

Guillermo Vidal-Ribas Belil

MAQUETACIÓ I IL·LUSTRACIÓ

Catalina Archila

Paula Román Martínez

IMPRESSIÓ

Cevagraf

EDICIÓ

Ateneu Popular 9 Barris

PROJECTE EMMARCAT EN EL

Pla d'Impuls del Circ (2019-2022)

AMB EL SUPORT DE

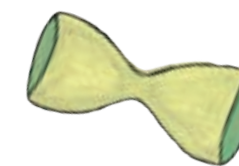
Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya

Ajuntament de Barcelona

Ateneu Popular 9 Barris - c/ Portlligat 11-15, 08042, Barcelona
+34 93 354 70 95- www.ateneu9b.net - info@ateneu9b.net

LLICÈNCIA CREATIVE COMMONS

Atribució - No comercial - Compartir igual
(CC BY-NC-SA 4.0)

01

Introducció

(pàg. 6)

02

Glossari

(pàg. 14)

2.1 Conceptes relacionats amb el sistema sexe-gènere
(pàg. 15)

2.2 Desigualtats i violències del sistema sexe-gènere
(pàg. 18)

2.3 Altres eixos de desigualtat i discriminació
(pàg. 22)

03

Coeducació en els tallers

(pàg. 24)

3.1 Ocupació de l'espai segons el gènere
(pàg. 26)

3.2 Estereotips de gènere i tècniques de circ
(pàg. 30)

3.3 Rol de l'equip formatiu
(pàg. 37)

3.4 Posar al centre i donar valor al món femení
(pàg. 40)

3.5 Corporalitat dels cossos i expressió de gènere
(pàg. 46)

3.6 Ús del llenguatge inclusiu
(pàg. 50)

04

Gestió de les violències

(pàg. 56)

05

Procés Creatiu

(pàg. 63)

07

Bibliografia

(pàg. 94)

06

Fases per implementar la perspectiva de gènere

(pàg. 76)

6.1 Escalfament: Anàlisi de la realitat
(pàg. 78)

6.2 Posem-nos les piles: Planificació
(pàg. 82)

6.3 Noves rutines: Impremenciació
(pàg. 87)

6.4 Col·loqui postfunció: Avaluació
(pàg. 90)

01

Introducció

Aquest document és fruit del procés de treball realitzat per la taula “Circ i perspectiva de gènere”, emmarcada en la mesura Circ Comunitari del Pla d’Impuls del Circ 2019-2022.¹

Però no sols és això. Per a nosaltres ha suposat un espai de reflexió col·lectiva on hem compartit, discutit i après conjuntament, amb intenció de transmetre la importància d’aplicar la perspectiva de gènere en l’àmbit del circ social. Les següents pàgines recullen anotacions inicials per a poder continuar reflexionant i apostar per un canvi efectiu cap a un món socialment més just.

1. El Pla d’Impuls del Circ 2019-2022 és una iniciativa del Departament de Cultura i l’Associació de Professionals del Circ de Catalunya (APCC).

El Pla consta d’onze mesures específiques finançades pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, i compta amb aportacions específiques de l’Ajuntament de Barcelona i l’Institut Ramon Llull, així com amb la col·laboració del Centre de les Arts del Circ Rogelio Rivel, L’Ateneu Popular 9Barris, La Cen-

Quan el clam dels feminismes ha aconseguit arribar a tots els debats, és el moment de declarar, com una cosa imprescindible, que les pràctiques artístiques han de revisar-se també des d’aquesta perspectiva.

En el circ social treballem amb cossos que posen en qüestió constantment els límits personals, col·lectius i polítics.

Treballem amb els marges, però no per fer-los encaixar en la quadrícula, sinó per flexibilitzar l’estructura que diu què es pot i què no es pot fer; per posar de cap per avall el preconcebut, el que és obvi: un compromís necessari per imaginar futurs radicalment diferents i que convidin a l’acció. Veieu ara el maridatge entre circ i feminisme?

tral del Circ, La Vela de l’Estruch, la Xarxa d’Espais de Circ de Catalunya (XECC) i Nilak, i la complicitat de diversos municipis, entitats i equipaments de Catalunya. El Pla d’Impuls del Circ té com a objectiu principal crear un escenari d’oportunitats per a la promoció i difusió del circ en la vida cultural, social i econòmica del país i més enllà de les nostres fronteres.

El nostre esforç pretén sembrar més preguntes que no pas collir respostes. A falta d'un diagnòstic sobre el grau d'implementació de la perspectiva de gènere en el nostre sector, el nostre treball està basat en certes compartides entre les persones que l'hem elaborat. Així mateix, se sustenta sobre estudis i trajectes que altres persones van emprendre abans que nosaltres.

Aquestes pàgines no són més que una invitació al qüestionament, a la revisió personal i col·lectiva: a indagar en mi, a títol individual, i en nosaltres, com a equip o referents d'un projecte. Tot per a poder relacionar-nos millor amb altres persones. Us oferim una mà estesa per baixar-nos juntes dels castells que habitem i poder mirar la realitat des d'altres nivells, per prendre consciència dels privilegis que ostentem i empatitzar amb les persones oprimides per aquests privilegis.

Alhora, som conscients que aquesta guia és incompleta. Per exemple, seria bo analitzar més profundament les violències i les desigualtats que pateixen les persones amb identitats i expressions de gènere dissidents — és a dir, que se surten de la normativa de gènere —, tot i que en moltes ocasions les opressions que reben són similars a les que s'exerceixen sobre nenes, joves i dones. Així mateix, caldria dedicar més espai a identificar les relacions de poder que es generen en els grups d'iguals, i a com aquestes relacions de poder s'entrecreuen amb altres eixos com la raça, la procedència geogràfica, les capacitats, la classe social, els estàndards comunicatius o altres. Tant de bo, en algun moment, sigui possible reprendre la feina allà on l'hem deixada nosaltres i incorporar-hi noves veus.

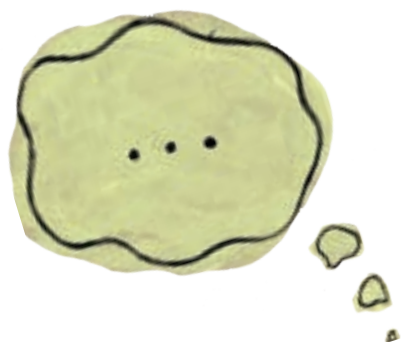
A qui va dirigit aquest material?

Hem elaborat aquest recurs pensant en persones vinculades a projectes de circ social que volen aplicar la perspectiva de gènere en les seves intervencions.

Heu de saber, però, que tindreu més garanties d'assolir el vostre objectiu si no us plantegeu aquest procés com una tasca individual: us convidem a treballar com a equip, a reflexionar de manera col·lectiva i a corresponsabilitzar-vos per a crear un canvi efectiu en els vostres projectes.

D'altra banda, aquestes pàgines també van dirigides a aquelles persones que pensen que en el circ no hi ha masclisme, o que aquest tema no és tan urgent, o que "ja estan una altra vegada aquestes amb el mateix", o que "jo no l'exerceixo, però sé que n'hi ha, de masclisme", o a les que pensen que no en tenen ni idea, però senten curiositat... Hem volgut crear un document que pugui dialogar amb totes i cadascuna de nosaltres, per mitjà del qual cada persona pugui fer el seu propi exercici de reflexió i de revisió de les seves pràctiques.

De què parlem quan parlem de feminismes i de perspectiva de gènere?

En les pàgines que segueixen parlarem de nombrosos conceptes, però convé tenir presents un parell d'idees abans d'entrar en matèria. Veureu que es repetiran molt les paraules “feminismes” i “perspectiva de gènere”.

Entenem per “feminismes” els marcs teòrics i filosòfics que estableixen les bases de l'equitat entre les persones i que pretenen recuperar tot per a totes. És a dir, els feminismes funcionen aquí com a estructura teòrica que sustenta totes les propostes que llancem.

Sobre feminismes s'ha escrit tant que poc més queda per dir, però sí molt per fer.

Quan parlem de “perspectiva de gènere” ens referim a una eina dels feminismes per revisar tot el que donàvem per fet i trobar —o, simplement, descobrir— aquelles experiències i aportacions que, fins ara, s'havien quedat en els marges. Parlem de l'experiència i les aportacions de les dones, de les persones amb identitats no binàries, de “les rares”, de totes “les altres”.

Al llarg del document presentarem alguns conceptes clau que convé conèixer, però no hi podrem entrar en detall. Citarem alguns documents que poden ser del vostre interès, si teniu ganes de seguir aprofundint-hi. S'han publicat molts materials, llibres, guies i altres documents relacionats amb els feminismes i la perspectiva de gènere, així que us animem a seguir investigant pel vostre compte!

Més enllà dels conceptes: com dur-ho a la pràctica?

Recordeu que aquest document és només una invitació a l'acció en el vostre entorn immediat de circ social. No és pas una recepta infal·lible: part dels ingredients els heu d'aportar vosaltres. És a dir, el context i la realitat del vostre projecte de circ social determinaran —i molt— el compromís amb la transformació que aquest camí suposa.

Us donarem pistes sobre com aplicar la perspectiva de gènere, però no us atabaleu. Si us manca informació, utilitzeu els recursos bibliogràfics que referenciem al final i demaneu ajuda a persones expertes en feminismes.

Marqueu-vos objectius assumibles que pugueu implementar amb qualitat i eficàcia —i, sobretot, que pugueu mesurar. Tingueu en compte que plantejar aquestes perspectives sol aixecar una polseguera: les resistències són moltes i, de vegades, molt violentes.

Ajusteu l'acció a la vostra realitat, a la realitat de les persones amb les quals treballeu: pretengueu petits canvis en la vostra dinàmica habitual i confieu que generaran grans ressonàncies.

Sigueu amables amb això. No falta aprendre sempre confrontant: proveu d'acompanyar amb suavitat i paciència.

Potser seria interessant que aquesta invitació que us fem aquí la poseu en pràctica, abans de res, entre les persones que formeu part de l'entitat o de l'equip de treball habitual. Al cap i a la fi, introduir els feminismes en qualsevol context té molt a veure amb un posicionament col·lectiu que travessa totes les relacions i que funciona millor si comptem amb l'enteniment i el compromís de tota persona implicada en un mateix projecte. Aquí no us donarem detalls de com iniciar un procés

de revisió grupal com a entitat o equip de treball en clau de gènere, però sí que podeu trobar algunes pistes en les referències o, simplement, observar en quin punt esteu de cara a introduir la perspectiva de gènere en el vostre projecte de circ social: valorar si està entre els vostres interessos o prioritats, si teniu les eines adequades per fer-ho, si compteu amb formació sobre aquest tema, si podeu demanar ajuda a alguna persona propera que en sigui experta, etc.

02 Glossari

Els conceptes inclosos en el següent glossari són clau per poder entendre les pàgines següents. Definir els conceptes de bon començament ens permetrà no sobrecarregar els pròxims capítols de definicions i fer més lleugera la lectura, però no dubteu a visitar el glossari sempre que necessiteu refrescar la memòria. Així mateix, aquests conceptes ajuden a situar el marc teòric del qual partim.

Hem utilitzat conceptes ja definits per altres entitats o grups de recerca que són referents per a nosaltres, per tal de visibilitzar que hi ha un consens conceptual entorn la perspectiva de gènere. Alhora, volem fer valdre el llarg recorregut que tenen aquestes entitats i grups de recerca en la prevenció i sensibilització de les violències masclistes i LGBTI-fòbiques.

2.1 Conceptes relacionats amb el sistema sexe-gènere

Sistema sexe-gènere: És el sistema de relacions socials asimètriques que transforma la sexualitat biològica en una identitat o rol a la societat. També defineix quines són les normes de comportament, el que és normal i el que és patològic, i els càstigs socials per a qui surt de la norma (Candela SCCL i Coeducació SCCL, 2009, p. 63).

Sexe: Distinció de les persones en femelles o mascles d'acord amb característiques corporals (òrgans genitals interns i externs, característiques sexuals secundàries, cromosomes i càrrega hormonal) (Coll-Planas, 2016, p. 7).

Gènere: Són les formes de fer, pensar i sentir que culturalment s'espera i s'ensenya a cada persona segons el seu sexe (femella o mascle) (Ibídem, p. 6).

Intersexual: Persona amb un cos no classificable segons els models culturals de femella o mascle. Al voltant d'1 de cada 100 naixements presenta alguna diferència en el desenvolupament sexual i 1 de cada 2.000 nadons té òrgans genitals suficientment diferents per a convertir en problemàtica l'atribució d'un gènere (Ibídem, p. 7).

Trans: Persona amb una identitat de gènere que no es correspon amb l'assignada en néixer a partir del seu sexe (Ídem). Aquesta categoria és un paraigua de diferents processos i identitats de les persones trans: no hi ha un únic camí.

Cisgènere: Persona amb una identitat de gènere que es correspon amb l'assignada socialment en néixer a partir del seu sexe (Ibídem, p. 6).

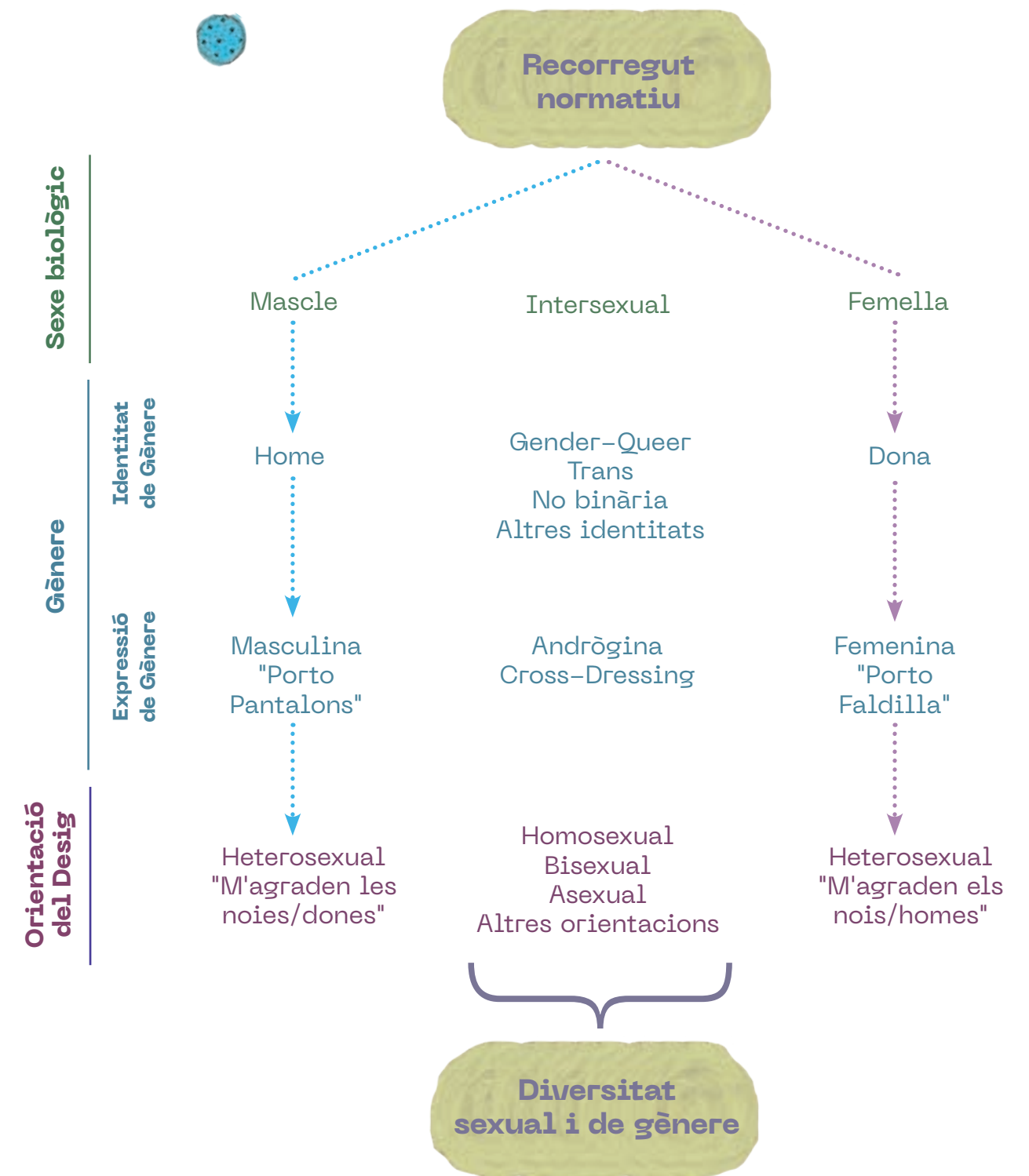
Identitat de gènere: És el gènere amb el qual una persona s'identifica. La norma estableix que les femelles s'han d'identificar com a dones i els mascles, com a homes. Tot i això, les persones trans mostren que el gènere atribuït en néixer en funció del sexe no té per què correspondre's amb la identitat sentida. A més, les formes d'identificació no es limiten només al binomi dona/home, ja que hi ha persones que no se senten ni una cosa ni l'altra (Ídem).

Expressió de gènere: Comportaments, rols, vestimenta, aficions i gestualitat d'una persona. En la nostra societat hi ha una divisió entre els comportaments associats a la masculinitat i a la feminitat. No s'ha de confondre expressió de gènere amb identitat de gènere. Aquesta última fa referència al gènere amb el qual una persona se sent identificada, i no sempre té per què coincidir amb l'expressió de gènere. És a dir, que un home pot ser femení i això no té per què implicar que se senti identificat com a dona (Ídem).

Orientació afectivo-sexual: Sentiments d'amor i de desig vers les persones de diferent sexe (heterosexualitat), del mateix sexe (homosexualitat), o d'ambdós sexes (bisexualitat, pansexualitat) (Ibídem, p. 7).

LGTBI: Acrònim que fa referència als grups socials que no segueixen la norma sexual i de gènere (lesbianes, gais, trans, bisexuals i intersexuals) (Ídem).

Sistema sexe-gènere: normes i exclusions

2.2 Desigualtats i violències del sistema sexe-gènere

Biologisme: Discurs segons el qual les diferències i desigualtats entre dones i homes tenen un origen biològic i són immodificables (Ibídem, p. 6).

Androcentrisme: Visió que situa l'home en el centre de totes les coses. L'androcentrisme implica que el que és bo per als homes és bo per a la humanitat. És una visió discriminatòria cap a les dones i persones trans, perquè les relega a un segon ordre i sempre supeditades (Candela SCCL i Coeducació SCCL, 2019, p. 61).

Sexisme: Discriminació basada en el sexe d'una persona suposant que només hi ha dues opcions i que aquestes són oposades entre si (Íbidem, p. 63).

Rols de gènere: Tasques i funcions assignades depenent d'allò que, en cada moment històric i en cada societat, es considera apropiat per a homes i dones (Ídem).

Estereotips de gènere: Idees preconcebudes, prejudicis que classifiquen entre femenines o masculines les diferents característiques personals, limitant així les possibilitats tant de dones com d'homes (Coll-Planas, 2016, p. 6).

Socialització de gènere: Procés d'aprenentatge diferencial mitjançant el qual es transmeten les creences, els valors i els comportaments desitjables en funció del gènere. Els diferents

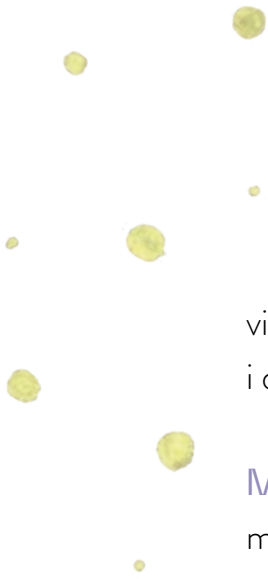
agents socialitzadors (família, mitjans de comunicació, amistats, escola...) contribueixen a reproduir els estereotips i rols de gènere (Ibídem, p. 7).

Sistema heteropatriarcal: Estableix un sistema de relacions socials basat en la desigualtat, transformant la sexualitat biològica en identitat i/o rol social. Defineix les normes de comportament, el que és normal i el que és patològic, i quins són els càstigs socials per les persones que se surten de la normalitat establerta (González, 2019, p. 59).

Desigualtats de gènere: Són la distribució de rols i poders a la nostra societat que atorga un valor superior a un gènere (masculí) en vers l'altre. Alguns exemples: feminització del treball de cura, por i inseguretat al carrer, legitimació de la utilització de la violència, objectivació o cosificació sexual del cos de les dones (Ibídem, p. 58).

Homofòbia: És l'actitud hostil respecte a les persones homosexuals, tant homes com dones. Però, a causa de les diferències entre homes gais i dones lesbianes, ens referirem a la discriminació que pateixen els homes gais (Candela SCCL i Coeducació SCCL, 2019, p. 62).

Lesbofòbia: Discriminació doble que pateixen les lesbianes, com a dones i com a lesbianes. La lesbofòbia alterna la invisibilització —el no reconeixement de l'existència de les lesbianes— i la

violència a causa de la seva transgressió dels mandats de gènere i de la subordinació a l'home (Ídem).

Masclisme: Creença en què es pressuposa la superioritat del model masculí sobre el model femení (Ídem).

Transfòbia: Discriminació, invisibilització i actituds hostils sustentades per la societat sencera cap a les persones trans (persones que tenen una identitat de gènere que no es correspon amb el sexe de naixement) (Ibídem, p. 64).

LGTBI-fòbia: Actitud hostil respecte les persones lesbianes, gais, trans, bisexuals i intersexuals (Coll-Planas, 2016, p. 7).

Violència masclista: Violència que s'exerceix contra les dones com a manifestació de la discriminació i de la situació de desigualtat en el marc d'un sistema de relacions de poder dels homes envers les dones (González, 2019, p. 60).

Les violències masclistes adopten diferents formes, i també són més o menys invisibles depenent de l'impacte que tenen i de la seva interiorització-naturalització.

Les violències masclistes es donen contra tota mena de conducta que trenca els mandats de gènere, encara que la violència contra les dones, les noies i les nenes es dona també quan aquestes compleixen aquests mandats, perquè el sistema sexe-gènere

pressuposa la inferioritat de tot allò que està relacionat amb la feminitat i el model femení i, per tant, legitima la violència contra la dona" (Candela SCCL i Coeducació SCCL, 2019, p. 38).

Assetjament per raó d'orientació sexual, opció afectivosexual o d'identitat de gènere: Comportament no desitjat verbal o físic, realitzat en funció de l'orientació sexual, l'opció afectivosexual o la identitat de gènere d'una persona, amb la finalitat o l'efecte d'atemptar contra la dignitat o la integritat física o psíquica de la persona, o crear un entorn intimidador, hostil, degradant, humiliant, ofensiu o molest. (Ibídem, p. 61).

2.3 Altres eixos de desigualtat i discriminació

Cal remarcar que el sistema sexe-gènere és un dels eixos d'opressió i discriminació, però que aquest no és l'únic i pot entrecreuar-se amb altres eixos. Per això considerem oportú fer referència als següents conceptes:

Desigualtat: Situació en què l'accés als recursos (materials, simbòlics, socials...) no està repartit de forma igualitària entre els membres d'una comunitat (Coll-Planas, 2016, p. 6)

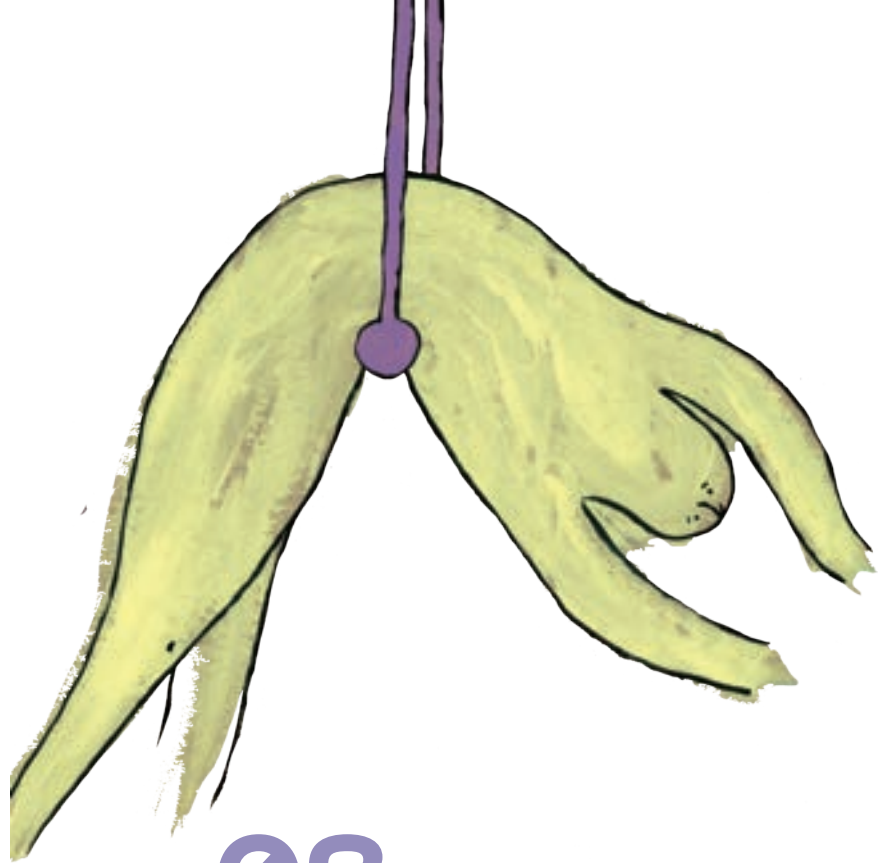
Discriminació: Tracte diferent i menyspreador a una persona o grup social en funció d'alguna de les seves característiques (com poden ser l'ètnia, el gènere, l'orientació sexual, la religió, l'edat o la classe social) (Ídem).

Interseccionalitat: Perspectiva que parteix d'entendre que els diferents eixos d'opressió (classe social, gènere, sexualitat, edat, religió...) s'entrellacen en una matriu en el marc de la qual es constitueixen individus en diferents i canviants posicions de poder. Aquesta perspectiva mostra que les persones es troben en diferents posicions d'opressores i oprimides simultàniament, en funció dels contextos.

Per exemple, cal tenir en compte que les persones trans, gais, heterosexuals o lesbianes són d'una determinada classe social, edat, procedència i un llarg etcètera de dimensions estructurals que configuren les seves trajectòries vitals, les seves discriminacions i els seus privilegis (Ídem).

Privilegi: Avantatge que té una persona o un grup social en funció del seu sexe, orientació sexual, edat, classe social... permetent-los un major accés als recursos (materials, simbòlics, socials, etc.) (Ídem, p. 7).

03 Coeducació en els tallers

Què és la coeducació?

La coeducació és un canvi cultural que elimina l'androcentrisme i construeix una cultura en la qual les tasques atribuïdes als dos gèneres tenen el mateix valor, alhora que desapareix la imposició dels gèneres en funció dels sexes (Solsona, 2016, p. 19).

Quins eixos de coeducació podem treballar en els espais de circ social?

Com hem dit anteriorment, incorporar la perspectiva de gènere en les nostres activitats implica fer un llarg camí en el qual, de vegades, podem trobar moltes resistències. Freqüentment, xiquem tant amb la identitat de les persones que conformen l'equip formatiu com amb la dels membres del grup de participants.

El gènere és una variable que ens travessa i construeix la nostra identitat, des del més evident al més subtil. Enfrontar-se als patrons convencionals del que es

considera femení i masculí, i del que se suposa que és ser home i ser dona, implica haver de repensar les nostres subjectivitats i qüestionar els nostres propis comportaments i desitjos.

Integrar la perspectiva de gènere en una metodologia pedagògica —en aquest cas, la del circ social— requereix fer un exercici d'autocrítica, empatia i predisposició al qüestionament constant per poder impulsar així altres maneres de ser, pensar i estar que resultin més inclusives.

En aquest apartat, hem intentat donar visibilitat a situacions relacionades amb la influència del sistema sexe-gènere que afecten la nostra acció educativa, així com oferir exemples clars de com aplicar-hi la coeducació.

3.1 Ocupació de l'espai segons el gènere

Què és?

La utilització dels espais segons la socialització dels rols de gènere.

Per què és important?

Avui dia seguim educant i socialitzant en uns rols de gènere ben marcats i diferenciats. Uns rols on solament hi ha cabuda a dos mons contraposats entre ells: la feminitat hegemònica i la masculinitat hegemònica.

Els models de feminitat i masculinitat s'inscriuen en un imaginari que estableix diferències de comportament, actitud o expressió del que se suposa que és ser nen o nena, de cara a arribar a ser, en un futur, l'home o la dona espe-

rats socialment. A la pràctica, això es tradueix en el fet que la feminitat es construeix basant-se en riscos i limitacions, mentre que la masculinitat s'articula sobre permisos i privilegis.

Si traslладem això a la infància, podem veure com l'ús que els nens i les nenes fan dels espais de joc dona moltes pistes sobre com es concreta la socialització i es creen desigualtats segons els models de masculinitat i feminitat hegemònica:

Els nens acostumen a ocupar l'espai públic de forma àmplia i central, mentre que les nenes sovint són apartades o s'autoaparten, de manera que acaben ocupant espais més

reduïts i perifèrics. Els jocs als quals juguen els nens solen ser de moviment, competència i amb una certa dosi d'agressivitat. En canvi, les nenes acostumen a jugar en grups més petits, amb jocs més sedentaris i poc competitius.

En un espai on s'aprèn circ, això també passa. Les persones socialitzades com a nois tendeixen a ser protagonistes i a fer servir els espais centrals. En canvi, les socialitzades com a noies i les dissidents tendeixen a quedar-se en la perifèria.

Com ho podem treballar?

Per tal de detectar si el grup de participants ocupa l'espai en funció del seu gènere, podem observar un seguit de sessions per veure si aquest fet es reproduceix de forma successiva i si s'ha instaurat com a una dinàmica habitual del grup.

Si és així, podem escollir un moment de la propera sessió per fer una reflexió en torn l'ús i el desús dels espais, evidenciant la relació d'això amb els rols de gènere.

Masculinitat HEGEMÒNICA

- Permisos
- Privilegis

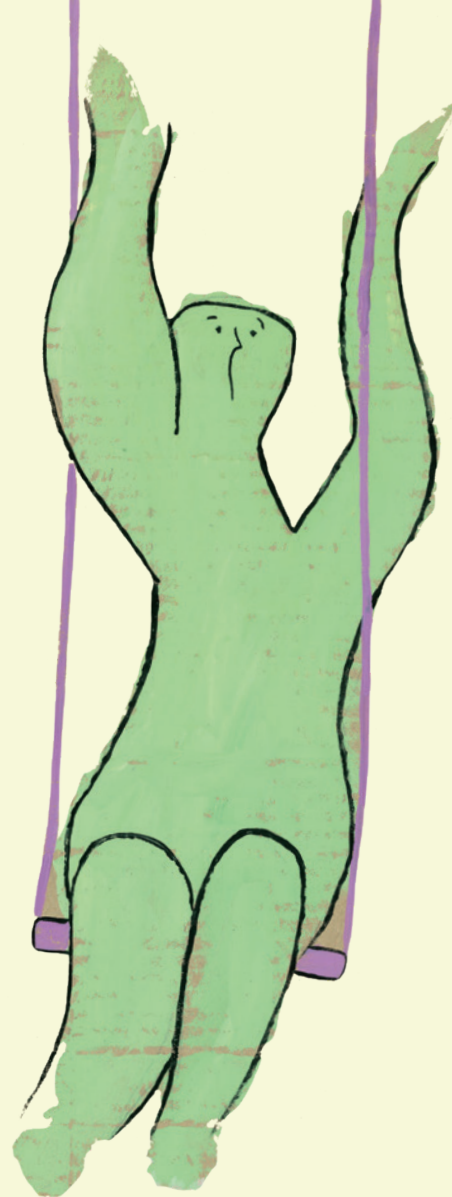
Feminitat HEGEMÒNICA

- Riscos
- Limitacions

Segregació per gènere en l'espai

Imaginem un taller de circ social que es fa un dia a la setmana durant un període de curs escolar. En la primera part de l'activitat, el grup disposa d'una estona per fer un ús lliure dels elements (malabars, trapezi, monocicle, diàbolo, etc.).

Tot i que se suposa que han escollit les tècniques “lliurement”, constatem que acaben dividint-se segons gèneres: els nens acaben ocupant la major part de l'espai, mentre que les nenes i altres persones dissidents es queden arraconades en un cantó o acaben guiades per l'activitat que duen a terme els nens. Aquesta situació es va iniciar a principi de curs i, a mesura que passen les setmanes, es va accentuant cada cop més.

Havent observat que es dona aquesta situació des de fa un temps, decidim actuar a partir de la següent sessió.

Dissenyem un pla de treball a aplicar en les següents sessions per poder treballar, de forma esglaiada i reflexiva, qüestions com els rols de gènere, la seva socialització i els privilegis que comporten entorn l'expansió i ocupació dels espais de totes.

Alhora, mirarem de fer entendre com aquests rols de gènere estructuren i imposen certes dinàmiques dins el grup com a més vàlides i prioritàries que altres.

3.2 Estereotips de gènere i tècniques de circ

Què és?

Com hem explicat anteriorment, els estereotips de gènere són idees preconcebudes, prejudicis que classifiquen les persones entre femenines i masculines.

Aquestes idees imposen diferents característiques personals segons el gènere, limitant així les possibilitats tant de les dones com dels homes.

Els estereotips de gènere s'expressen en múltiples situacions i elements al llarg de la vida, des de les professions (p. ex. mecànic/infermera) a les joguines (p. ex. cotxes/nines) o la roba (p. ex. pantalons/faldilla), entre altres. Tot plegat remarca i estructura com hem de ser i què se suposa que hem de fer i sentir com a home i com a dona. D'aquesta manera, es perpetuen el masclisme i el binarisme de gènere, sense deixar espai a altres formes de ser, fer i sentir.

*Gestió de l'àmbit privat (domèstic)
Aportar ingressos complementaris
Professions vinculades a la cura de persones*

*Fràgils
Poc ambicioses
Emocionals
Pacients
Empàtiques
Sense aptituds tècniques*

*Forts
Agressius
Racionals
Competitius
No empàtics
Aptituds tècniques*

*Gestionar àmbit públic (laboral)
Aportar ingressos principals
Professions vinculades a l'àmbit tècnic*

Rol actiu dels nens – Rol passiu de les nenes

Les noies solen agafar un rol més passiu dins el grup. Normalment, sol ser perquè elles senten i veuen, de forma implícita, que aquell espai o pràctica no és per a elles: sigui per la forma d'ocupar l'espai, per la forma de relacionar-se, per la forma de jugar, per la forma de practicar les tècniques, perquè se senten jutjades per les seves habilitats, etc. Per aquest motiu, moltes vegades, fins i tot sense que elles puguin identificar-ne la raó, els deixa de venir de gust tenir un rol actiu dins el taller.

L'equip de formació pot dinamitzar la sessió i l'ús de l'espai d'acord amb pautes que facin que les noies i les persones dissidents hagin d'ocupar l'espai i exercir un rol actiu. En un primer moment, com aquest no és el seu rol habitual, és probable que se sentin incòmodes o insegures. Progressivament, però, elles mateixes desenvoluparan eines i recursos per poder assumir un rol actiu dins el grup des de la seva pròpia manera de ser.

Alhora, és important cuidar i observar com la iniciativa i la inèrcia dels nois a tenir un rol actiu pot ser sostinguda i controlada amb la dinamització del taller.

Relació heteronormativa basada en l'amor romàntic

Des de petits i petites hem après, per obra dels agents socialitzadors, que el món s'estructura i pren significat a partir de l'heteronormativitat i l'amor romàntic. Aquests paradigmes defineixen les nostres pràctiques socials i culturals i condicionen la manera de relacionar-nos entre homes i dones. Dit d'una altra manera, sent infants entenem que els nois i les noies només es poden relacionar per interessos sexo-afectius, cosa que s'accentua encara més en l'adolescència.

D'aquesta manera, se sosté la creença que els nois tenen una manera de fer, pensar i desitjar diferent de la de les noies. Com a conseqüència, els nois entenen que només és necessari relacionar-se amb les noies per una qüestió sexo-afectiva, ja que el que elles fan, pensen i desitgen és diferent i no els ha d'interessar.

Al mateix temps, aquesta forma d'entendre les relacions reforça la norma del desig heterosexual: el nen/noi/home és el subjecte actiu que sent desig, mentre que la nena/noia/dona és considerada subjecte passiu i objecte d'aquest desig.

Totes aquelles persones que surten de la normativa de gènere —de ser nen o nena— queden fora d'aquests patrons, cosa que pot portar-les a patir discriminació i exclusió per les dinàmiques instal·lades en la conducta del grup. En un taller de circ, això es pot traduir fàcilment en un eix que segrega el grup i condiciona l'elecció de les tècniques a practicar.

Com a formadores, hem de ser conscients que l'elecció que fa cada persona a l'hora de decidir amb qui vol interactuar, encara que sembli lliure, molt sovint està condicionada per la socialització de gènere.

Per tant, si tenim grups que tendeixen a separar-se segons el gènere, convé que establim pautes per organitzar nosaltres mateixes la distribució dels grups. D'aquesta manera, podrem potenciar que les relacions, les dinàmiques i les maneres de fer en petits grups no estiguin tan determinades per la socialització dels rols de gènere.

3.3 Rol de l'equip formatiu

Què és?

Les persones que formem part d'un equip formatiu hem après i interioritzat uns rols de gènere que han construït la nostra identitat i la nostra manera d'entendre el món. És molt probable que no sapiguem identificar situacions en les quals s'activen aquestes idees preconcebudes i que, sense voler, nosaltres mateixes reproduïm estereotips quan interactuem amb el nostre grup.

Deslliurar-se'n requereix passar per un procés llarg i d'anàlisi personal, perquè tot plegat forma part d'una problemàtica estructural que ens interpel·la de forma conscient i inconscient. Per aquest motiu, és necessari i responsable revisar-nos a nosaltres mateixes en tot allò que fem, diem, valorem i accionem.

Per què és important?

L'equip formatiu és el referent del grup. Moltes vegades, nosaltres mateixes no ens adonem de les petites coses per mitjà de les quals reproduïm els estereotips de gènere, però aquests comportaments implícits construeixen l'imaginari del grup d'infants o joves.

Com ho podem treballar?

Així com hem parlat d'observar la forma de ser, fer i sentir del grup de participants al llarg de les sessions, cal que ens fixem en la nostra pròpia manera de dinamitzar les activitats.

D'aquesta manera, podrem ser cada vegada més conscients de les nostres maneres de ser i fer durant els tallers, i exercir així una influència positiva sobre el grup de forma implícita, per mitjà del nostre propi exemple.

Greuges comparatius

Quan un noi té actituds violentes cap a alguna formadora o cap a una persona del grup, normalment és menys criminalitzat que una noia que faci el mateix. Sense adonar-nos-en, penalitzem o jutgem de forma desigual aquestes actituds, segons qui les exerceixi.

Això és degut, altra vegada, als rols de gènere: és “normal” i més permisible que un nen, d’acord amb el paradigma de la masculinitat hegemònica, es relacioni i s’expressi des de la força i la violència.

En canvi, s’espera que una nena es relacioni des d’una actitud de fragilitat, debilitat, cura, etc.

Com a formadores, quan detectem comportaments o actituds d'aquest tipus, sovint en fem una lectura que, de forma implícita, està condicionada pels estereotips de gènere que hem interioritzat.

D'acord amb aquesta interpretació, reaccionem i actuem de manera diferent segons el gènere de la persona a qui ens dirigim.

Per tant, és imprescindible auto-revisar-nos contínuament quan intervenim, sent conscients que moltes de les nostres respostes estan condicionades per les nostres vivències i interpretacions en torn el gènere.

3.4 Posar al centre i donar valor al món femení

Què és?

Com hem comentat anteriorment, el món masculí se situa al centre: en l'ocupació de l'espai, les pràctiques, la manera de relacionar-se, etc.

Alhora, la masculinitat rep més importància i estableix la norma segons la qual s'han de fer les coses, la manera "correcta". Per extensió, tot allò que no segueix la "norma" no és una manera vàlida de fer les coses.

Per aquest motiu, a l'hora de desenvolupar-se com a individus, les nenes es troben, de forma implícita, en una doble desigualtat a causa de la seva socialització de gènere.

Per fer les coses de manera "correcta", han d'aprendre a fer les coses de forma masculina: si no, no tenen espai o importància quan les realitzen.

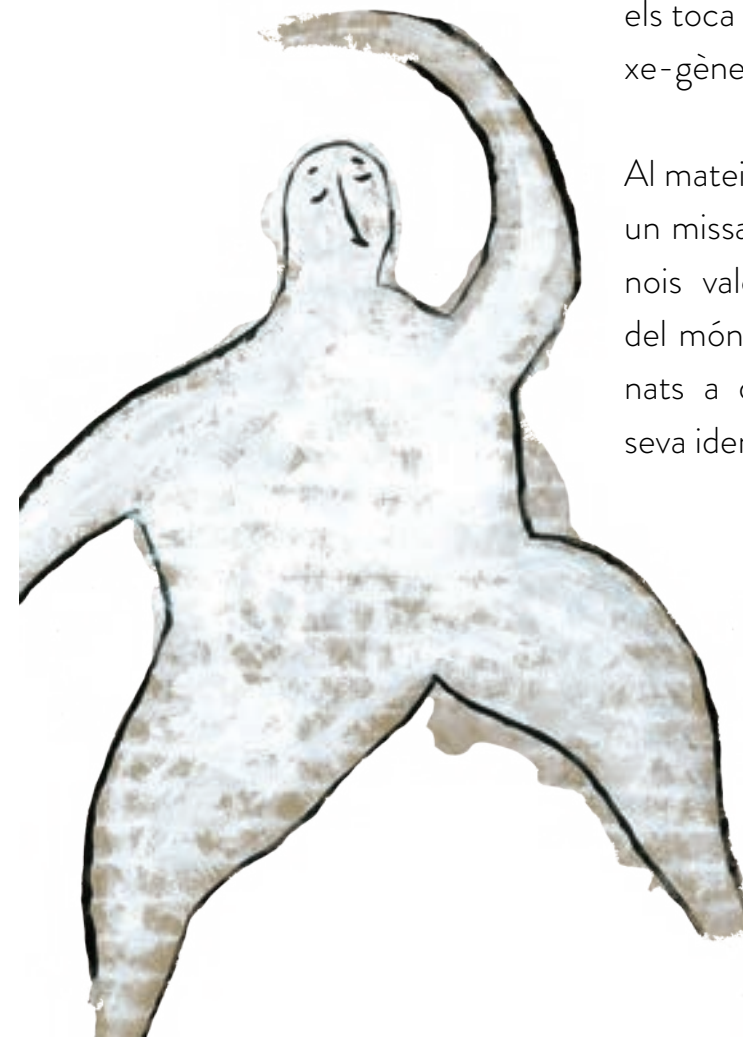
En conseqüència, el fruit d'aquesta masculinització de la societat és que es consideri menys important i necessari desenvolupar maneres de fer i pensar atribuïdes al món femení. Maneres que, de fet, són a la base de la majoria de projectes de circ social: la cura, l'atenció, les emocions, la cooperativitat, l'empatia, etc.

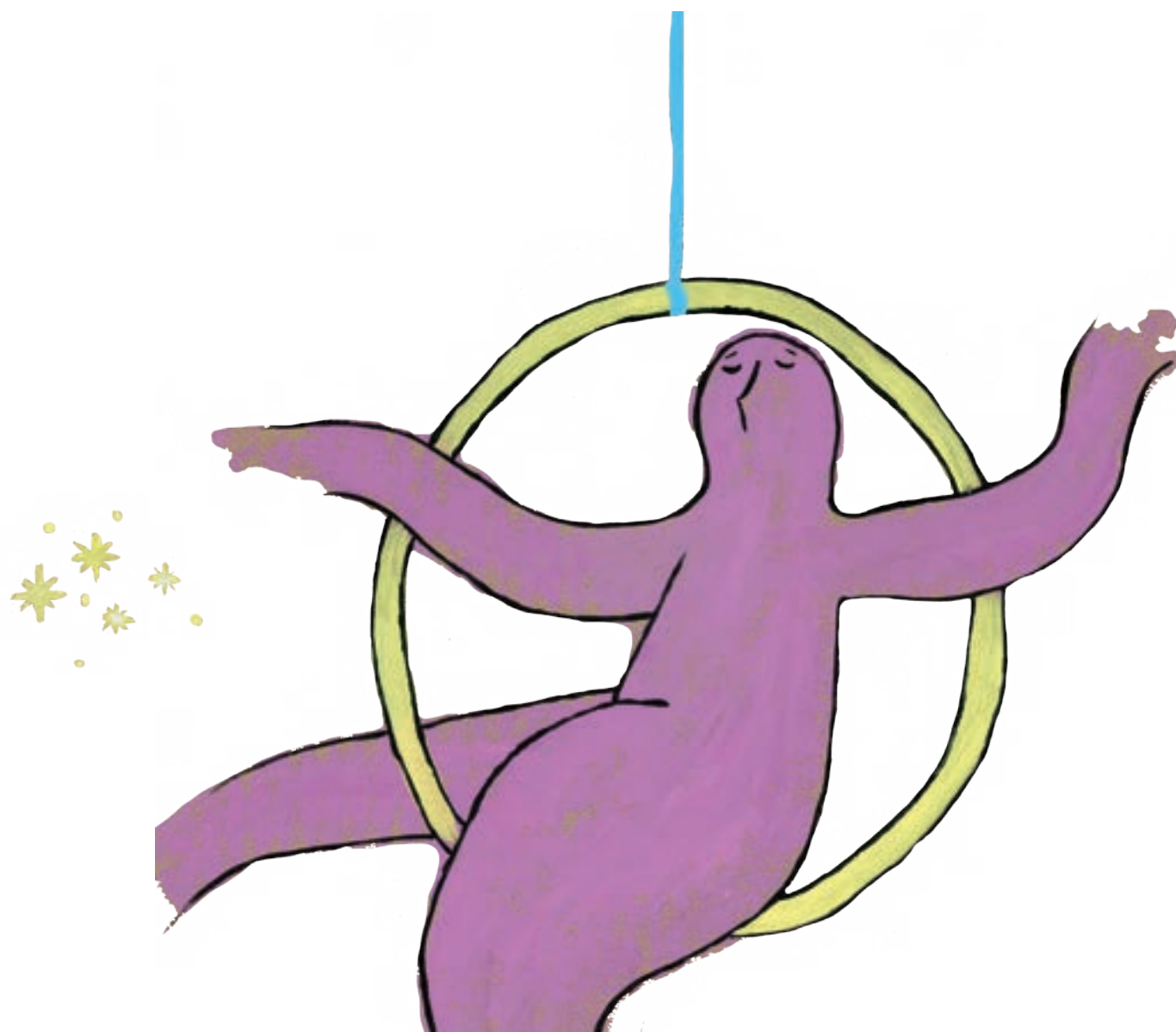
Per què és important?

Hem de donar valor a tots els símbols, pràctiques i maneres de fer que històricament han format part de la socialització del món femení. Només podrem arribar a una igualtat efectiva quan tingui el mateix valor el món femení que el món masculí.

En aquesta realitat, serà quan els infants i joves se sentiran realment en llibertat d'escollir allò que volen fer, en lloc "d'escollir" allò que està més ben valorat o els toca ser segons el sistema sexe-gènere.

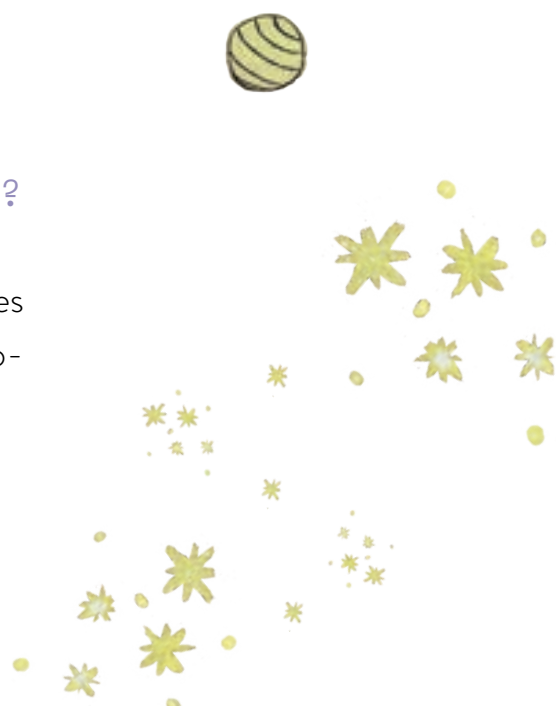
Al mateix temps, estarem donant un missatge perquè els nens i els nois valorin les característiques del món femení i se sentin inclinats a desenvolupar-les dins la seva identitat personal.

Com ho podem treballar?

Cal que atorguem valor a aquelles maneres i qualitats que tradicionalment s'han assignat al món femení, per exemple:

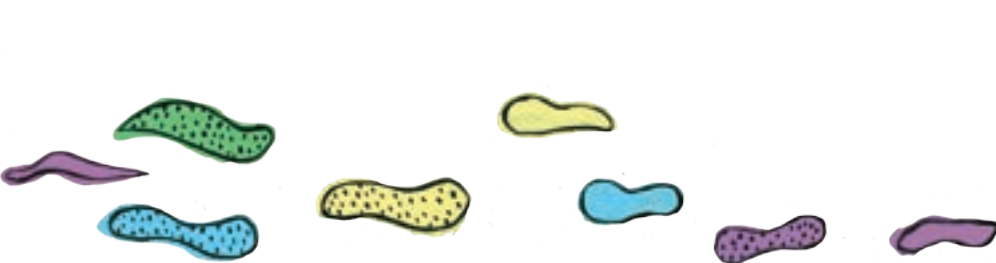
Donar valor a "la purpurina":

Revalorar les coses que històricament s'han socialitzat dins el món femení, per exemple: pintar-se les ungles, posar-se purpurina, vestits de princesa, ballar, decorar l'espai, etc. Que no sigui motiu de burla per un nen adquirir símbols femenins, ni un símbol de delicadesa.

Donar valor a les tasques de cura de l'espai, de les coses i de les persones:

Que no siguin sempre les noies, de forma suposadament "lliure", les que vulguin ser les voluntàries per endreçar i recollir l'espai. Fer visible, premiar i fer entendre que aquestes tasques són importants pel bon funcionament de l'activitat.

Donar eines emocionals als nens per saber acompanyar als companys o les companyes que tenen més dificultat:

Altres cops, aquest rol sol ser assumit per les noies. No perquè els nois siguin més "dolents", sinó perquè com que no tenen tantes eines a causa de la seva socialització, solen actuar des del distanciament o el rebuig.

Desconstruir allò que entenem per rol actiu i no actiu:

Per exemple, fer entendre al grup d'infants o joves que tenir un rol actiu no significa sempre ser el millor en la tècnica de circ.

De fet, acompanyar els companys o les companyes amb més dificultats és també un rol actiu dins el grup —i un de molt important en el context del circ social.

3.5 Corporalitat dels cossos i expressió de gènere

Què és?

La pressió social que pateixen els nostres cossos i el valor social que se'ls atorga ens porten necessàriament a plantejar-nos quina mena de valors transmetem i com estem afrontant aquestes situacions.

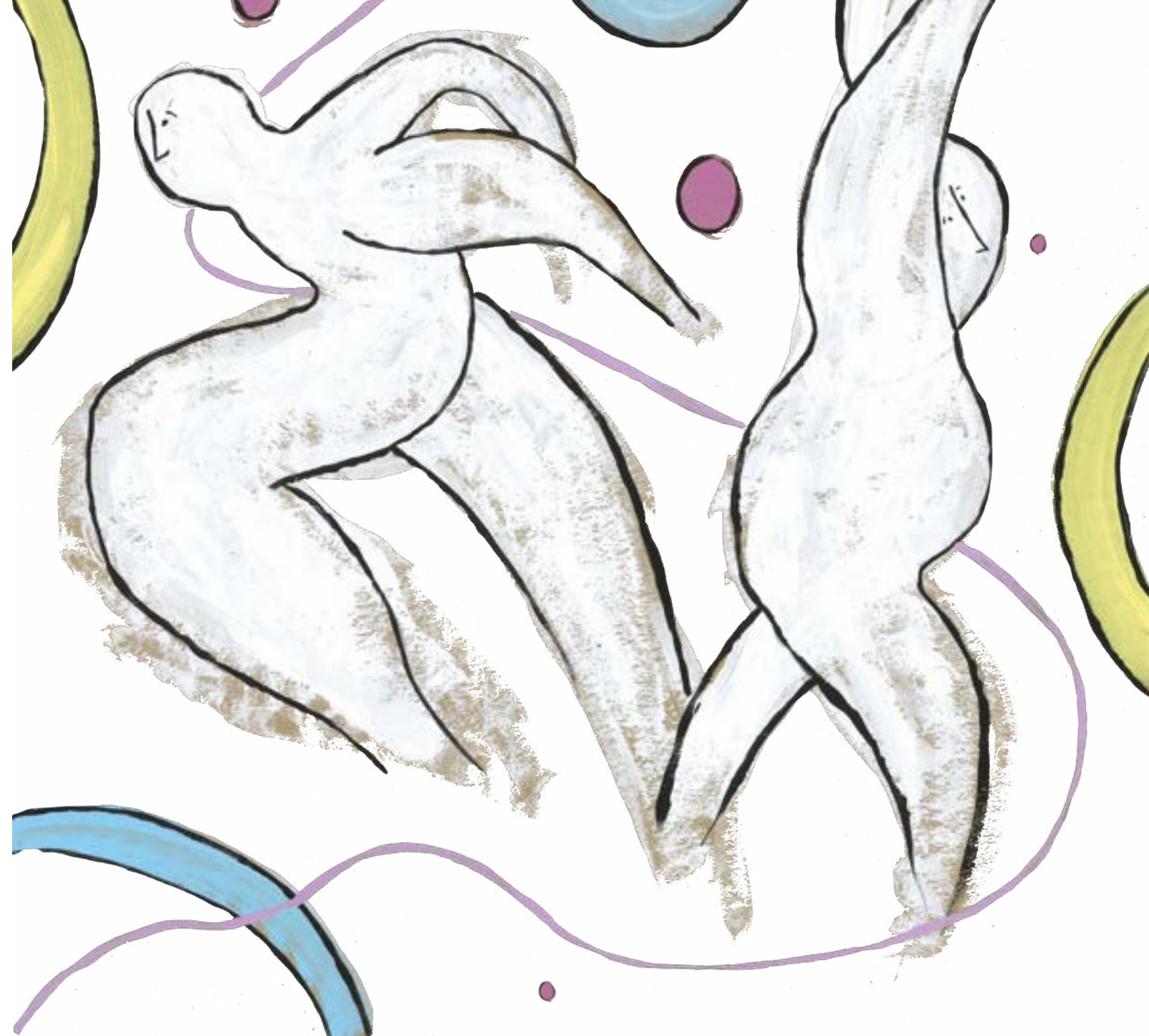
La corporalitat dels nostres cossos està condicionada no només per la pressió estètica sinó també pels cànons establerts socialment sobre com han de ser els cossos de les dones i els cossos dels homes.

L'expressió de gènere es representa en com ens volem vestir i mostrar físicament. Davant d'aquesta imatge que transmetem, les persones fan una interpretació de com ens identifiquem subjectivament. Per tant, l'expressió de gènere pot ser una característica corporal que altres per-

sones ens atribueixen i per la qual podem ser jutjades, podent arribar a rebutjar-nos si no entrem dins el cànon del cos normatiu associat al gènere amb el qual se'ns relaciona.

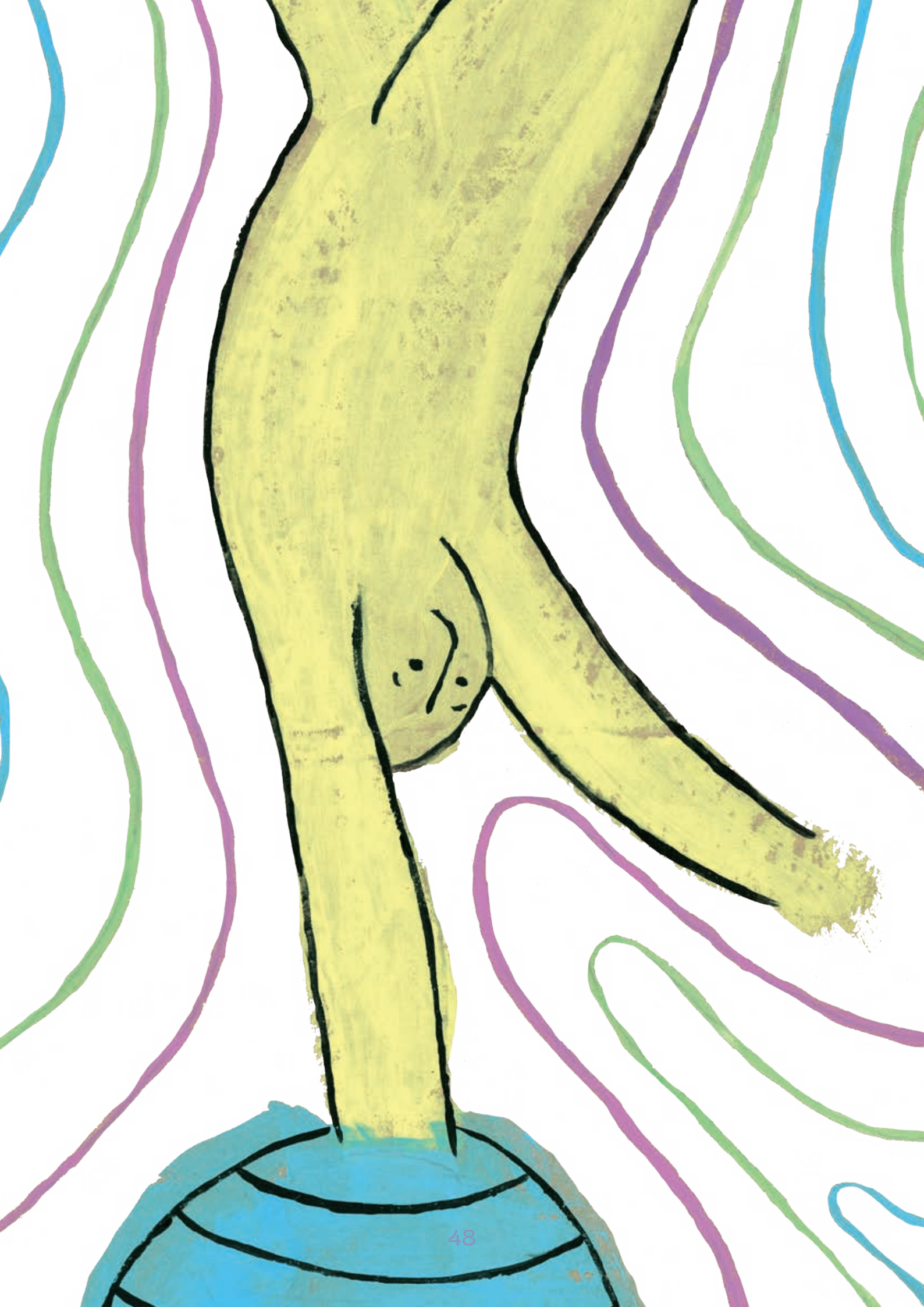
Donar valor a la diversitat d'expressió de gènere i a la corporalitat dels cossos obre la porta a trencar amb el binarisme i amb la violència que exerceix la pressió estètica sobre els nostres cossos.

Sobretot, en el cas de les nenes/noies/dones, els cossos de les quals són els més fustigats, juntament amb els de les persones que se situen fora de la normativa de gènere.

Per què és important?

És de justícia trencar amb la pressió estètica i el model dels cossos normatius de gènere. L'expressió corporal de cada cos és única. Quan ens sentim còmodes amb la nostra expressió guanyem en confiança, seguretat i estima cap al nostre cos.

Com ho podem treballar?

Podem trencar idees preconcebudes sobre els nostres cossos, condicionades pels estereotips d'idearis estètics i de gènere.

En els tallers de circ, podem educar en què la diversitat de cossos (no normatius de gènere, grossos, amb mobilitat reduïda, etc.) també poden ser desitjats. Alhora, podem fer visible que aquests cossos també tenen capacitats i qualitats físiques, artístiques, estètiques, etc.

Així mateix, hem de tenir en compte que els infants o joves amb cossos no normatius moltes vegades pateixen experiències desagradables i vivències doloroses que minven la seva autoestima. Per tant, hem de parar atenció al procés que poden estar vivint i generar espais de seguretat dins el grup. Els tallers de circ ofereixen l'oportunitat de treballar corporalment i, per extensió, d'incidir en la relació que cada persona estableix amb el seu propi cos. Hem d'aprendre a valorar el

cos de cada individu d'acord amb les seves potencialitats i capacitats, en lloc de fer-ho a partir dels cànons normatius de gènere i d'estètica corporal.

Finalment, no podem obviar que el circ social és una activitat que es fa en contacte amb els cossos d'altres persones. Des d'aquest punt de vista, és important educar també en el consentiment: cal entendre que el cos de cada persona és quelcom privat i que només se'l pot tocar si ens demanen permís i hi estem d'acord. De la mateixa manera, tenim tot el dret a expressar si algun contacte ens molesta o ens incomoda.

Per exemple, com a formadores, quan hem d'establir contacte físic amb un altre cos durant la sessió, cal que demanem permís per fer-ho. No només per respectar el cos de la persona a qui pretenem tocar, sinó també per fer veure al grup que aquesta forma de procedir hauria de ser l'habitual i naturalitzar-la.

3.6 Ús del llenguatge inclusiu

Què és?

El llenguatge és una eina comunicativa i de relació que, com molts altres aspectes socials i culturals, s'estructura a partir del gènere i és un instrument molt important de transmissió de la realitat en la qual vivim.

Per tant, el llenguatge inclusiu és una manera de trencar amb la comunicació androcèntrica.

És a dir, ens permet deixar de comunicar-nos posant el gènere masculí al centre de l'acció i de l'expressió.

Per què és important?

Vivim en una societat en la qual, històricament, ens hem comunicat amb un llenguatge que només fa referència el gènere masculí. Aquest és utilitzat com a estàndard social, però aquesta pràctica comunicativa cultural posa al centre el gènere masculí i invisibilitza el gènere femení i altres diversitats de gènere.

A efectes pràctics, per exemple, és habitual utilitzar formes que empren el masculí per fer referència als dos sexes. Davant l'ús del plural masculí com a forma genèrica, les dones ens hem habituat a haver d'entendre quan som nomenades d'una forma implícita o quan no ho som, ja que no es fa referència a nosaltres explícitament.

Com ho podem treballar?

Podem fer servir diverses estratègies per fer que el nostre llenguatge sigui més inclusiu, per exemple:

Fent ús de paraules genèriques inclusives, en lloc de paraules normalment masculinitzades.

Per tal d'evitar aquesta pràctica, es recomana la neutralització dels noms:

PROPOSEM

persona, ésser humà, individu
infant, criatura
bebè, nadó
equip educatiu, el personal docent
Joves
les famílies
l'alumnat
personal de secretaria
la presidència
el personal tècnic
agrupació, associació
plantilla, personal
voluntariat
veïnat, comunitat, direcció

EN LLOC DE

home
nen
nounat
formadors
nois
pares o mares
els alumnes
secretaria
el president
tècnics
socis
treballadors
voluntàries
veïns, el director

Utilitza la paraula **persona**
o equivalents neutres:

PROPOSEM

la persona interessada
la persona usuària
la persona que signa
la persona encarregada
les parts contractants
les persones talleristes
persones admeses i excloses
dades de qui signa

EN LLOC DE

l'interessat
l'usuari
el signant
l'encarregat
els contractants
els talleristes
admesos i exclosos
dades del signant

A l'hora d'escriure, disposem
de recursos per alleugerar el
text de formes dobles i, al
mateix temps, trencar amb el
binarisme home/dona:

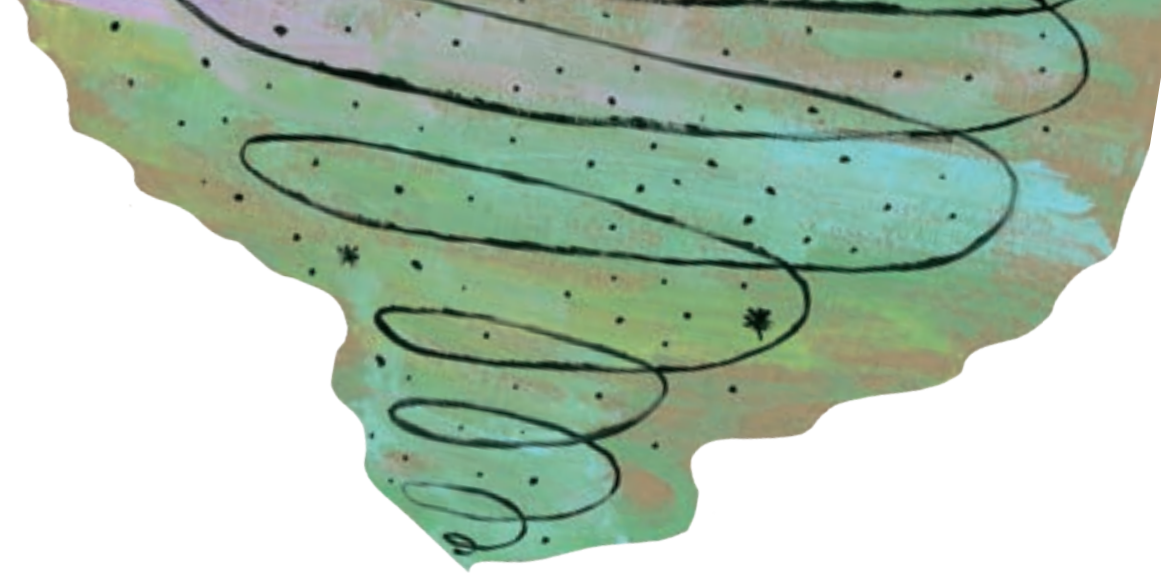
PROPOSEM

us convidem
aprofito per saludar-vos
us saludem
us donem la benvinguda

EN LLOC DE

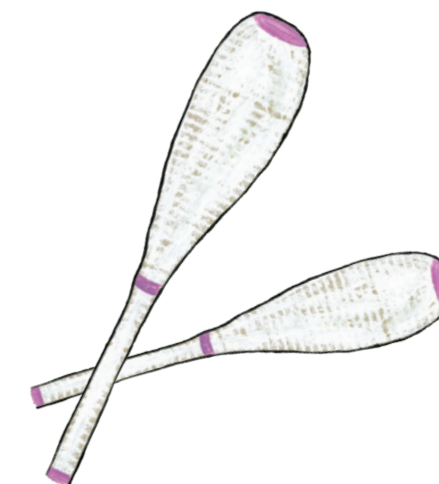
el/la convidem
aprofito per saludar-lo/la
el saludem
benvinguts

Ús del femení genèric:

Si no trobem paraules neutres o sentim que estem sobrecarregant el nostre discurs de construccions dobles, recórrer a l'ús del femení també és una forma de trencar amb el llenguatge androcèntric.

En referència als jocs i dinàmiques durant les sessions de circ:

Modificar el nom dels jocs o de les dinàmiques si detectem que molts es formulen de manera masculina.

Canviar expressions que enalteixen el món masculí i altres que infravaloren el món femení. Com que vivim en una societat patriarcal i androcèntrica, les expressions o frases fetes de la nostra llengua atorguen valor a un món o altre en conseqüència, per exemple: "no corris com una nena", "ets un campió", "ets una histèrica", "ets una pàmfila"...

04

Gestió de les violències

Les violències masclistes i LGT-BI-fòbiques són múltiples i la seva gestió no es pot reduir a una fórmula concreta. Per poder donar-hi resposta, és necessari que totes les persones que formem part de les entitats que duen a terme projectes de circ —i, per extensió, tota la comunitat del circ de Catalunya— puguem impulsar una transformació estructural cap a una cultura feminista.

Una cultura que permetrà poder resoldre cada situació de forma particular, tenint cura de les necessitats de la persona que hagi rebut l'agressió, del grup d'infants o joves i, per últim, de la persona responsable de l'agressió.

Per poder començar a dur a terme aquest procés transformador cap a una cultura feminista, tant per l'equip formatiu com pels joves i infants vinculats a una entitat, s'ha de partir dels següents mínims:

Comissió de gènere de l'entitat

Aquesta comissió de gènere representa una manera de posar el centre la voluntat de treballar la cultura feminista i de les cures dins l'entitat. Com hem comentat prèviament, la gestió de les violències no es pot reduir a una fórmula o a un circuit estàndard.

Tampoc no es pot deixar tota la responsabilitat a agents externs ni, evidentment, ometre la responsabilitat de tractar-les.

Per tant, cada entitat necessita fer-se càrrec del seu procés i generar un consens sobre com es volen gestionar les violències: fer una diagnosi de l'entitat, valorar quines accions de prevenció i sensibilització volem dur a terme, detectar quines resistències té l'entitat, quin circuit davant d'una agressió es pot gestionar, quins indicadors d'avaluació es poden fer servir, valorar quan pot ser convenient demanar ajuda externa, etc.

Espai de cures

L'equip de formació de circ, com a referent d'un grup, ha de generar espais de cura perquè els infants i joves tinguin un lloc segur on expressar les seves inseguretats i verbalitzar situacions en què se senten excloses o en les quals identifiquen que membres del grup poden estar vivint situacions d'abús de poder.

És important que el mateix grup passi per un procés maduratiu, perquè cada integrant aprengui a confiar en la resta i a expressar-se de forma assertiva. Pel grup, un espai de cura representa una oportunitat per poder treballar les relacions humanes des de la gestió de les emocions, l'empatia, la vulnerabilitat, la frustració, el respecte i la diversitat.

Cal recordar que erradicant les jerarquies dins el grup eliminem les idees de superioritat per raó de sexe, de color de la pell, d'orientació sexual, d'origen social i cultural, de la corporalitat dels cossos, de les diverses capacitats... això ens porta a evitar el bullying, l'assetjament i l'abús de poder entre grups d'iguals. Les violències poden ser puntuals o permanents durant un llarg període de temps. Si tenim espais de confiança dins el grup, com a formadores podrem detectar si s'estan produint violències puntuals per tal que no es converteixin en violències permanents, rols i dinàmiques del grup.

Com podem crear un espai segur pel grup?

Podem ajustar la durada i la freqüència d'aquests espais en funció de la durada del projecte i de les sessions.

Així mateix, convé tenir presents possibles canvis en l'equip formatiu o en els membres del grup, si els podem preveure.

El que cal tenir present és que és un espai necessari per poder guiar el grup cap a una gestió dels conflictes de forma no violenta.

Per exemple, posem per cas que duem a terme un projecte de circ social amb una sessió setmanal durant un curs escolar.

Amb l'objectiu de generar un vincle de confiança i poder fer seguiment de cada membre del grup al

llarg del curs, establim que com a mínim una persona de l'equip de formació participi en totes les sessions, a tall de referent estable. L'última sessió de cada mes, obrirem un espai perquè les participants puguin parlar de com se senten amb la resta del grup: la posició i el rol que hi ocupen, si se senten excloses o acollides, si detecten actituds discriminatòries, etc.

Si ho preferim, a partir d'una dinàmica creativa podem generar un espai de joc on poder expressar anònimament els sentiments, malestars i necessitats que tenen envers el grup, seguit d'un espai de diàleg.

Què he de fer com a formador/a si detecto violències, però el grup no les ha detectades?

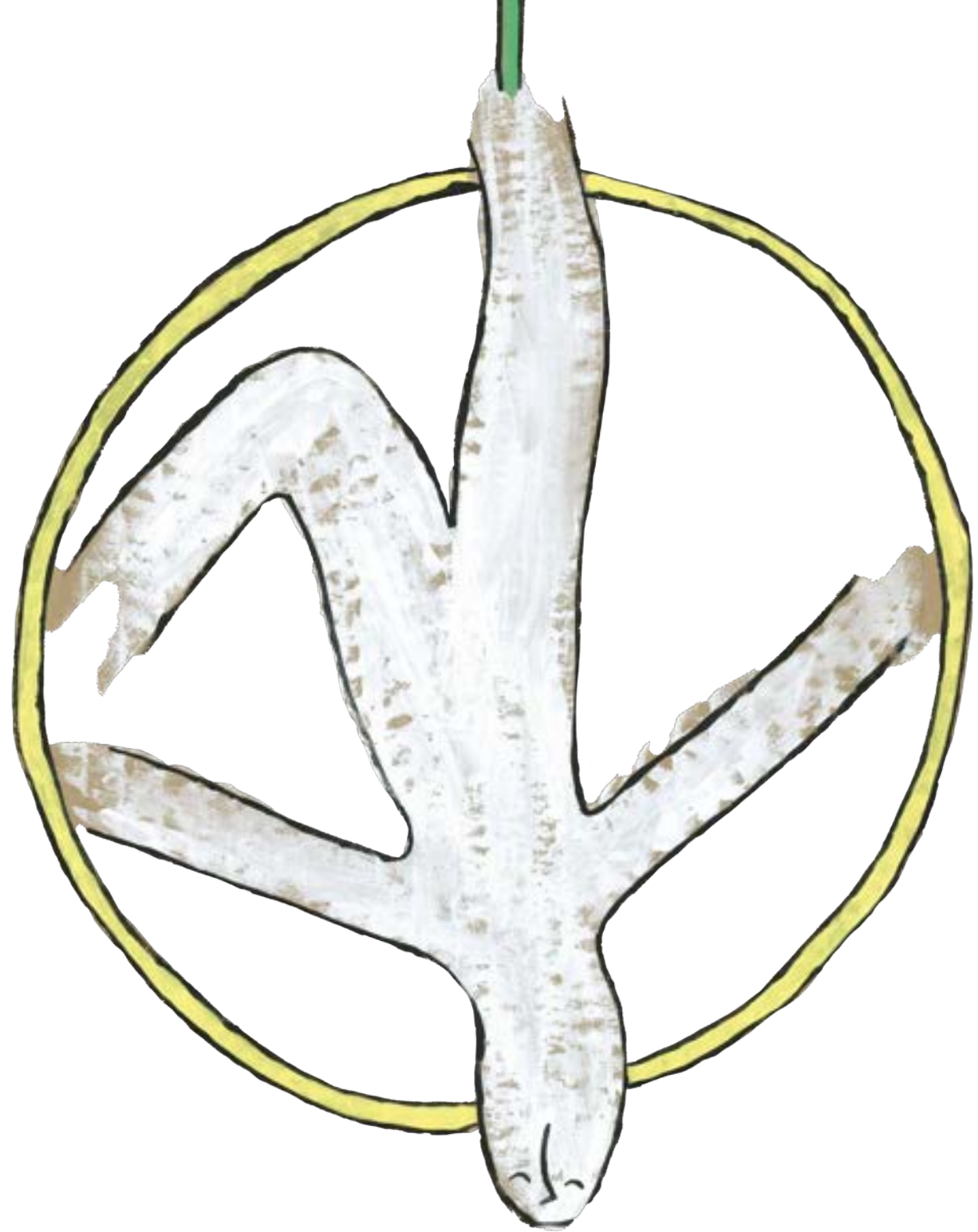
O què he de fer si algun dels meus companys/es expressa alguna actitud o comentari masclista i LGBTBI-fòbics en la dinamització de les activitats?

Traspasar-ho a la comissió de gènere de l'entitat.

Si l'entitat no té una comissió per a la gestió de les violències, traspasar-ho a la pròxima reunió d'equip i posar èmfasi en la necessitat de crear aquesta comissió perquè la responsabilitat de gestionar la situació no recaigui de forma aïllada en la formadora que ha detectat la violència.

La gestió de les violències de forma educativa i reparadora esdevindrà, d'aquesta manera, un acte de maduresa col·lectiva.

05

Procés Creatiu

Un altre aspecte al qual hem de parar atenció com a equip de formació és la creació d'espectacles. Partim de la idea que el circ és cultura i que la cultura genera significats, transmet valors, crea referents i és una eina de canvi i transformació social.

Des d'aquest paradigma, és important prendre consciència de la responsabilitat que tenim pel que fa al que comuniquem en escena.

Així que l'artista té un compromís amb si mateix i amb la societat: tenim el poder de mostrar altres realitats possibles, d'explicar històries al marge de les convencions socials i culturals, de ser el que vulguem ser i de crear històries i personatges que trenquin amb els estigmes i les desigualtats.

És d'especial rellevància tenir això en compte quan volem crear un espectacle.

Quins elements amb càrrega de socialització de gènere hem d'evitar utilitzar en els espais de creació?

Hem de tenir en compte com introduïm i plantegem els següents elements dins el procés de lliure creació, perquè no reproduïxin de forma implícita els rols i estereotips de gènere que poden conduir a violències masclistes i LGBTI-fòbiques:

El vestuari

L'elecció de les tècniques

La música

El rol dins les tècniques

Els personatges protagonistes

L'ocupació de l'espai en la posada en escena

El llenguatge que utilitzem (androcèntric, etnocèntric, etc.)

E e

Com equilibrem el fet de donar llibertat en el procés creatiu amb el de marcar uns límits perquè no es reproduïxin estereotips o rols de gènere?

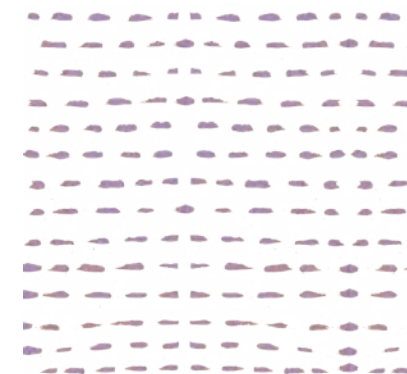
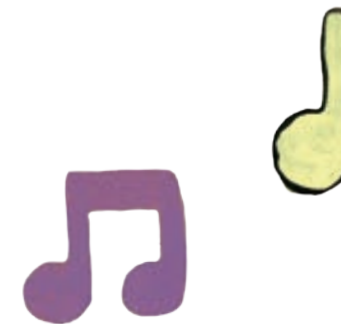
Tant en les activitats com en el procés creatiu, podem treballar la perspectiva de gènere de forma implícita i/o de forma explícita.

Perspectiva de gènere de forma implícita

Hem de vigilar que els elements que s'escull posar en escena no reproduïxen estereotips.

Limitem les opcions. Si no ho fem, correm el risc que els elements escollits pel grup per a la posada en escena puguin reproduir estereotips, i que això generi incomoditat a algunes participants.

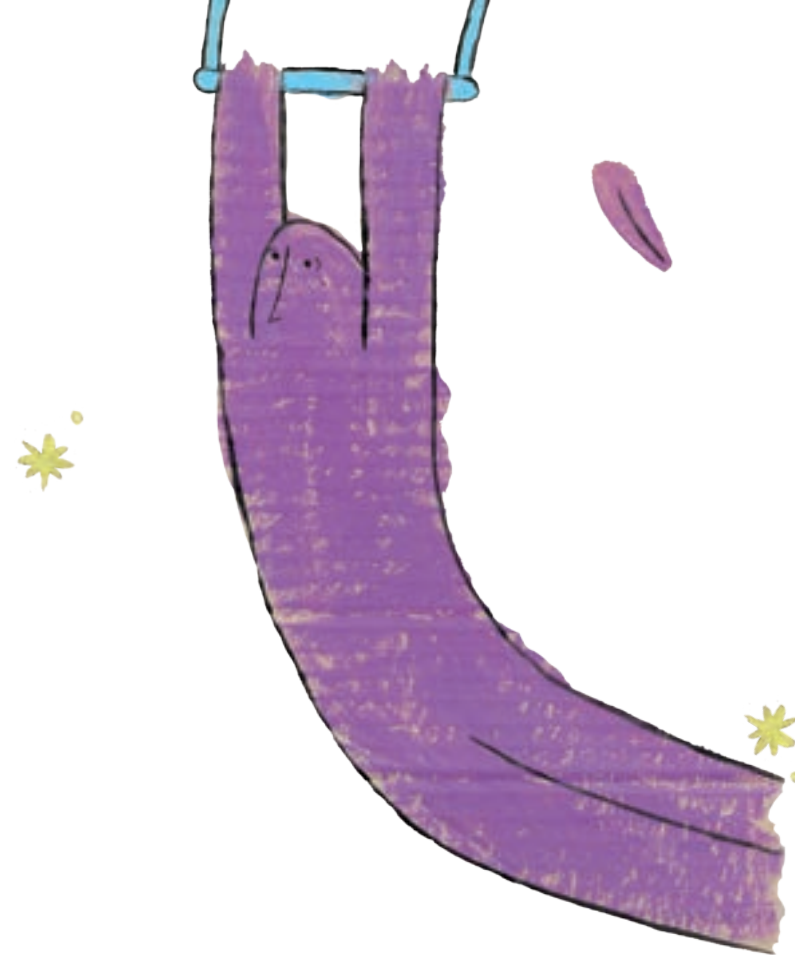
Per exemple:

Triem música sense lletra (per evitar que no apareguin lletres amb contingut sexista, homòfobes, racistes...).

Totes anem vestides iguals (per evitar diferenciar els gèneres segons la roba).

Perspectiva de gènere de forma explícita

Si ho considerem oportú i ens sentim capacitades, també podem tractar la matèria obertament, creant espais segurs on donar veu a les integrants del grup per expressar les seves impressions, dubtes, experiències, malestars, desitjos, etc.

Podem organitzar un seguit de dinàmiques que ofereixin una escalada progressiva per treballar els continguts de forma facilitadora i lúdica.

Plantejar dinàmiques concretes sobre perspectiva de gènere perquè el grup tingui eines i espai per expressar tot allò que vulgui.

Com podem acompanyar el grup en la creació des del cos, la identitat i el llenguatge?

En l'escenari no és el mateix que un nen o home cis es pugui treure la samarreta, en comparació amb una nena/dona o altres gèneres dissidents.

Per exemple, quan un nen vol sortir a escena sense samarreta està en una situació de privilegi davant d'una nena que vol fer el mateix, a causa de la sexualització dels cossos femenins o pel tabú de tenir un cos no normatiu dins el sistema binari de gènere.

Parem atenció davant el que és assumit com a normal. Així podrem donar espai a la diversitat de cossos, de sentiments i d'identitats, alhora que mirem d'identificar els petits micromasclismes que puguin aparèixer en el nostre procés creatiu.

Per exemple, si fem una creació on tots els membres del grup són pirates, però ve una persona i ens diu que vol anar de ballarina, segurament preguntarem per què.

En canvi, si un nen ens diu que vol anar sense samarreta, molt probablement no ens ho preguntarem, perquè és quelcom que està assumit i acceptat.

En situacions com aquesta és precisament on ens hem de preguntar el perquè de les coses, de cara a poder guiar un procés creatiu que sigui transformador envers els estereotips de gènere.

Com repartir i distribuir tasques, funcions, papers... per evitar que caiguin de forma implícita en els estereotips de gènere?

Cal recordar que dins un projecte de circ social el més important és el procés. És a dir, el procés creatiu és un espai on es vol posar en relleu tot allò que aprenen els membres del grup al llarg del camí. Per tant, no hem de centrar el procés creatiu pensant exclusivament en el resultat.

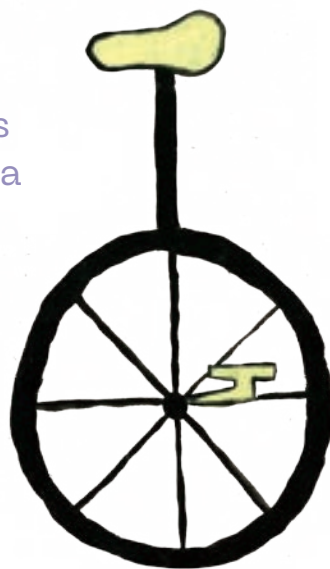
Normalment, en el moment d'entrar en el procés creatiu ja coneixem el grup i les seves dinàmiques: qui tendeix a liderar, quines persones reproduïxen més o menys els rols i com es gestionen les coses (conflictes, presa de decisions, etc.).

Mirem de visibilitzar tots els papers i funcions que es posaran en joc en la nostra creació.

Alhora, hem de plantejar-nos quins són els rols i les persones que tenen una funció més protagonista i central en l'espectacle.

Per exemple, algunes preguntes que ens podem fer abans de començar un procés creatiu amb un grup:

Quins personatges hi haurà en aquesta creació?

Quin espai i temps rebrà cada un d'ells i per què?

A què li estem donant importància a l'hora d'estar en escena?

Intentem repartir els papers i el temps en escena de forma equitativa en el grup. Escoltem les veus d'aquelles persones que solen estar més silenciades i facilitem que disposin de tant espai com la resta. Assegurem-nos que tots i totes estem a gust amb el temps en escena del qual disposa cada persona i amb allò que mostrem, sense oblidar que la tècnica no és l'única cosa important. Això ho podem fer per mitjà d'espais de diàleg o proposant dinàmiques al principi o al final dels assajos.

Tinguem present que el resultat del procés creatiu, en un projecte de circ social, pretén ser la visibilització d'un procés saludable i igualitari.

No perdem de vista que en el camp artístic també hi ha un androcentrisme cultural.

Per tant, donar més espai a les nenes o persones amb gèneres dissidents seria com una "política d'igualtat". En un procés creatiu, la mostra de l'espectacle representa un moment de visibilització: donar visibilitat és generar igualtat en l'ús de l'espai públic.

Quina mena de referents artístics o tècnics estem oferint al grup per encarar el procés creatiu?

Com a equip educatiu podem proposar que el grup realitzi una cerca de referents alternatius on les dones i els gèneres dissidents siguin els protagonistes i aprofitar aquest exercici per reflexionar sobre quin és el missatge que ens està transmetent cada artista:

Hi ha algun missatge?

El missatge reproduceix de forma explícita uns rols de gènere i, conseqüentment, unes violències masclistes i LGTBI-fòbiques?

El missatge és transformador?

El missatge reproduceix de forma implícita uns rols de gènere?

Ens sentim identificades amb els referents escollits?
Ens interpel·la el seu missatge?

06

Fases per implementar la perspectiva de gènere

Implementar la perspectiva de gènere en els nostres projectes requereix engegar un procés transversal que interpel·la a totes les persones implicades i capes del projecte. Planificar aquesta implementació ens permetrà poder tenir més cura del procés i de totes les parts implicades, així com tenir més garanties d'arribar a bon port.

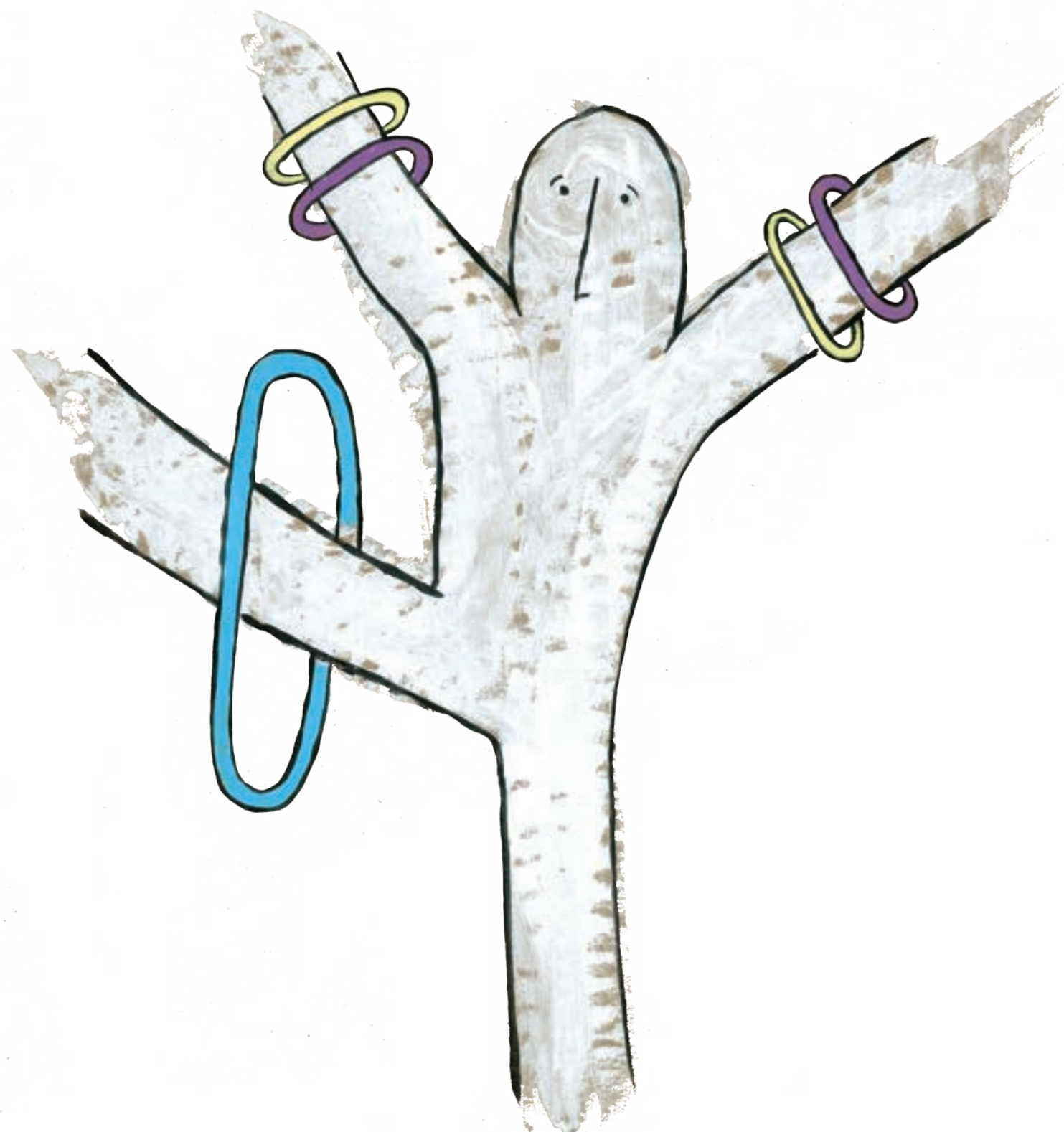
A continuació us plantejem quatre fases bàsiques amb accions orientades a aplicar els continguts desenvolupats en els capítols anteriors.

Cadascuna d'aquestes fases s'articula, alhora, en quatre dimensions: el projecte, l'equip de formació, les

sessions amb el grup de participants i el procés creatiu.

En resum, el treball que us proposem consisteix a partir d'una anàlisi de la realitat del vostre projecte per detectar necessitats i oportunitats, planificar les accions i estratègies pertinents, implementar-les i, finalment, avaluar els resultats derivats de les nostres accions.

Així mateix, recomanem que feu una avaluació continuada al llarg de totes les fases per poder valorar com aneu aplicant la perspectiva de gènere en cada etapa del camí.

1. Escalfament: Anàlisi de la realitat

Projecte: Comencem per mirar de detectar si hi ha perspectiva de gènere en el projecte i de quina manera s'inclou.

- a)** Analitzar l'ideari de la nostra entitat (si existeix).
- b)** Fer una lectura profunda del nostre projecte (si té un apartat específic sobre com tindrà en compte les desigualtats estructurals i concretes relacionades amb el gènere, o veure si menciona la qüestió d'alguna manera).
- c)** Observar si el projecte escrit aplica un llenguatge inclusiu.
- d)** Constatar si el nostre projecte compta amb una anàlisi prèvia de quina és la situació del sector/grup/context sobre el qual es vol incidir en relació amb la desigualtat entre gèneres, és a dir, si el nostre projecte es fixa en qüestions d'igualtat sobre les que pretenem incidir.

Equip: També hem de parar atenció a les dinàmiques dins l'equip de treball, analitzant:

- a)** Les característiques de l'estructura.
- b)** El repartiment de càrrecs i responsabilitats.
- c)** Rols adquirits de forma explícita o implícita en les reunions.
- d)** Rols adquirits en la forma de prendre decisions i d'arribar a acords.

Sessió: Pel que fa a les activitats de circ social:

- a)** Analitzar les dinàmiques que s'estableixen de forma intencionada i no intencionada (és a dir, tant les que plantegem o provoquem des de l'equip formatiu com les que succeeixen de forma orgànica en el grup).
- b)** Valorar com plantegem les sessions i si tenim en compte les respostes que tindrà el grup, així com si tenim eines per abordar les respostes basades en estereotips per qüestió de gènere.
- c)** Parar atenció al llenguatge que utilitzem a classe per mirar d'eliminar fórmules sexistes.
- d)** Observar com responen i participen les integrants del grup, de manera diferenciada i comparativa segons el gènere.
- e)** Atendre a com motivem la participació igualitària de totes les participants i fomentem la ruptura de rols estereotipats (segregació per gèneres a l'hora de treballar les tècniques, rols, etc.)
- f)** Fixar-nos en com gestionem els conflictes que puguin sorgir i valorar si som capaces de detectar les dificultats de participació en les activitats per motius relacionats amb el gènere (pressions estètiques, vergonya, relacions amoroses...).
- g)** Analitzar i mesurar en quin percentatge queden representades les disciplines circenses en funció de si les practiquen nois o noies.

Procés creatiu: Analitzar els espectacles que hàgim fet anteriorment des de la perspectiva de gènere:

- a)** Quina música es va utilitzar?
- b)** Quin missatge s'hi transmetia?
- c)** Quin vestuari?
- d)** Com es van repartir els rols?
- e)** Com es va distribuir el protagonisme?
- f)** Com es van repartir les responsabilitats en el conjunt de la mostra?
- g)** Com es va ocupar l'espai?

2. Posem-nos les piles: Planificació

Amb els resultats de l'anàlisi anterior mirarem de proposar mesures que ajudin a fer canvis en les diverses dimensions:

Projecte:

- a) Arribar a acords sobre quins valors volem treballar des de la perspectiva de gènere: inclusió, LGTBI, etc.
- b) Crear un apartat específic sobre com aplicar la perspectiva de gènere en el projecte.
- c) Revisar el llenguatge perquè tingui una aplicació inclusiva, ja sigui en els documents, a la cartellera, a la difusió a xarxes socials, etc.
- d) Proposar accions perquè el percentatge de participació de les disciplines circenses no quedi estereotipat (motivar a la participació plena, establir mecanismes de rotació perquè tothom explori les diverses tècniques, etc.)
- e) Formular objectius generals i específics en relació amb què i com aplicarem la perspectiva de gènere en el nostre projecte.
- f) Prioritzar les estratègies i recursos disponibles per desplegar les accions de forma realista i compartida. És a dir, planificar les mesures a aplicar durant el primer trimestre, quines durant el segon, etc.

Equip:

- a) Es poden aplicar canvis paritaris en l'estructura organitzativa. És ideal aprofitar moments de canvis de junta o similars.
- b) Repartiment de funcions de forma més justa, per exemple: que la redacció d'actes de reunió no recaigui sempre en la mateixa persona, que la responsabilitat de recollir l'espai de reunió interpel·li tot l'equip o es realitzi de forma rotativa, etc.
- c) Fer valdre totes les tasques que sumen a l'aplicació del nostre projecte, donant visibilitat a les que semblen menys importants, però que sustenten el projecte (qui prepara l'espai, qui recull el material, qui manté la relació amb les famílies...). Valorar no significa, únicament, dir gràcies. També implica donar veu a aquestes persones en els espais organitzatius i equilibrar les diferents mirades tenint cura dels processos.
- d) Aplicar tècniques de reunions justes que reparteixin els protagonismes i equilibrin el poder dins l'equip²: temporitzar l'ordre del dia, les intervencions, mesurar la quantitat d'intervencions, facilitar la informació a tractar abans de la reunió de forma clara, etc. Tot plegat per modificar aquelles dinàmiques que impedeixen una participació equitativa i equilibrada.

2. Recomanem la consulta de l'Eina d'Observació de Gènere, creada per la Comissió d'Economies Feministes de la Xarxa d'Economia Solidària (XES).

Sessió:

- a) Organitzar l'espai per convidar a totes les persones que hagin de participar a provar-ho tot.
- b) Aplicar el punt 3 d'aquest document sobre com i quines eines utilitzar com a formadores per facilitar una sessió amb perspectiva de gènere.
- c) Ser conscients de l'atenció i el temps que dediquem al nostre alumnat(ja sigui en moments de broma, explicacions, gestió de conflictes...) i fixar-nos en si ho fem de manera igualitària (o si, pel contrari, ens dirigim primer cap a unes persones en lloc d'altres, si les tractem d'una forma diferent...).
- d) Introduir una persona en qualitat d'observadora, sigui de l'equip o de l'alumnat, amb la finalitat de fer propostes de millora.
- e) Preparar eines d'avaluació, autoavaluació i/o coavaluació que siguin àgils i que permetin disposar d'una visió de conjunt des de la perspectiva de gènere.

Procés creatiu:

- a) Pensar de forma conscient sobre els criteris a partir dels quals volem construir les nostres mostres i aplicar les indicacions exposades en l'apartat dedicat al procés creatiu d'aquesta guia.

És a dir, valorar detingudament quins elements i missatges introduïrem en la posada en escena: vestuari, música, escenografia, rols que representarem, etc.

- b) Presentar els criteris abans del procés de creació amb la finalitat d'aplicar una coherència entre l'ideari del projecte i la representació de la mostra.
- c) Buscar i oferir a l'alumnat referències de propostes o figures artístiques que trenquin amb els rols tradicionals i/o estereotipats.

3. Noves rutines: Implementació

Projecte:

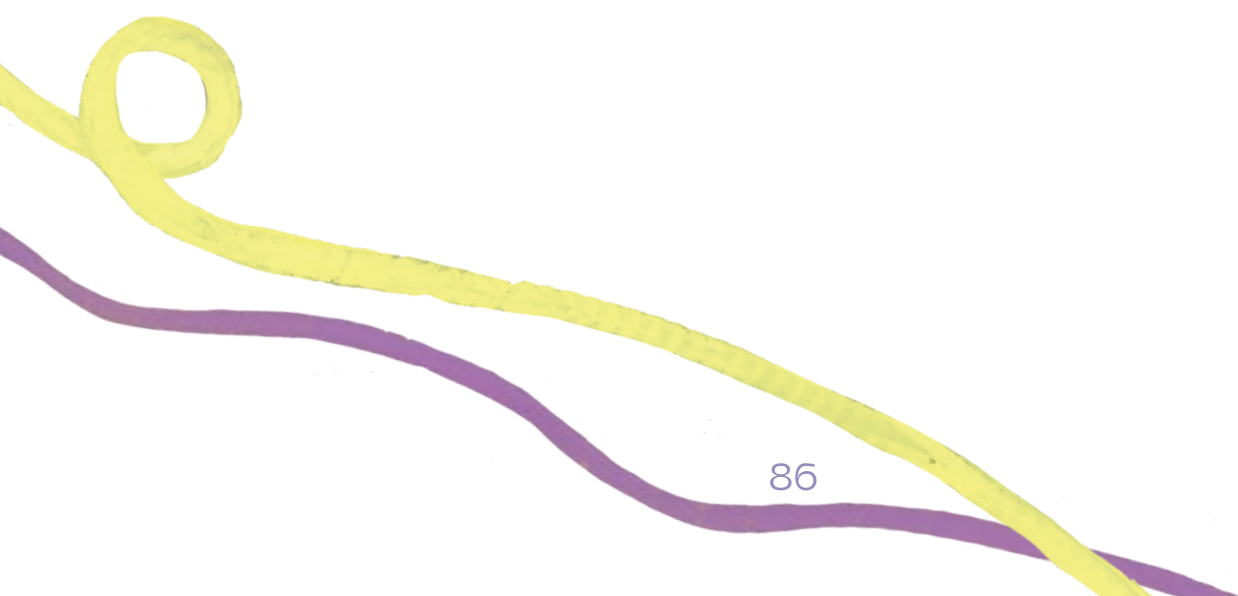
- a) Tenir en compte quines persones de l'equip de formació tenen la responsabilitat d'aplicar, guiar i executar aquests canvis, i si aquesta responsabilitat es distribueix de forma equitativa.

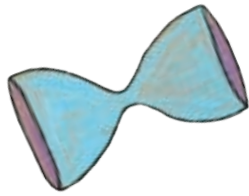
En cas que no sigui així, buscar fórmules per equilibrar el repartiment de responsabilitats o procurar que siguin rotatives.

- b) Revisar que, a la pràctica, la manera com implementem el pla sigui coherent amb els seus continguts i objectius.

Per exemple, seria una contradicció que apliquéssim estratègies de coeducació per trencar amb els rols de gènere dins el grup de participants, però que el repartiment de tasques que assumeixen els membres de l'equip de formació vinguin determinades per aquests mateixos rols estereotipats.

- c) Posar en pràctica les propostes recollides sobre el paper del nostre projecte, per exemple: oferir formació en igualtat i feminismes per a l'equip, crear grups de treball específics que vetllin per les cures, per la prevenció i l'abordatge de les violències masclistes, per la cerca i articulació d'eines de coeducació, etc.

Equip:

- a)** Recordar, abans de les reunions d'equip, els objectius a aconseguir, la duració que convé que tinguin les intervencions i la mirada davant dels conflictes per poder tenir un desenvolupament conscient.
- b)** Valorar, al final de la reunió, els processos duts a terme, els objectius aconseguits, els rols desenvolupats, l'equilibri en l'ocupació del temps, etc.
- c)** Fer les crítiques i valoracions en els espais destinats a això. Evitar la crítica constant en espais no pertinents o amb les persones inadequades.

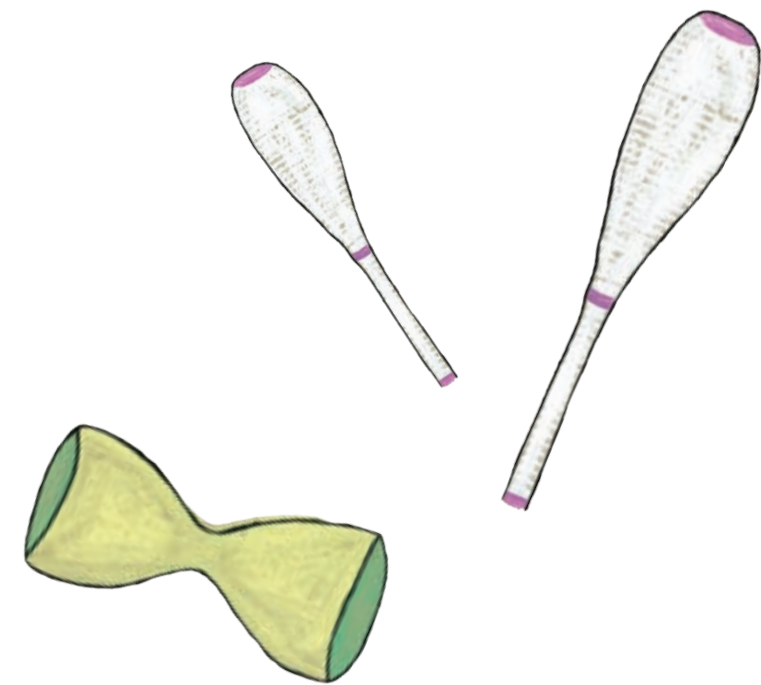
Sessió:

- a)** Recordar, abans de l'inici de la sessió, els pactes, objectius o intencions també des d'una perspectiva de gènere.
- b)** Reaccionar i abordar situacions de discriminació o incomoditats associades amb el gènere d'acord amb els pactes establerts col·lectivament per gestionar-les.

Procés creatiu:

- a)** Parar atenció a les dinàmiques que es generen mentre es prepara la mostra, tenint en compte que sol ser un procés col·lectiu que pot provocar moltes tensions i resistències individuals.

L'acompanyament i el suport d'aquest procés necessita molta perspectiva de gènere perquè solen sortir a la llum molts prejudicis i estereotips de gènere.
- b)** Afavorir que es faci valdre, en tot el procés de preparació i exhibició, el treball de tot l'equip (el visible i l'invisible).

4. Col·loqui postfunció: Avaluació

És el moment de recollir els resultats dels indicadors i instruments d'avaluació utilitzats amb la intenció de poder fer propostes de millora.

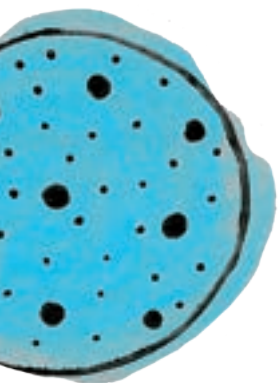
Pot ser útil crear un informe de resultats en relació amb tots els apartats analitzats.

Projecte:

- a) Buscar instruments d'avaluació que permetin valorar l'impacte dels canvis que hem aplicat per tenir més perspectiva de gènere en les nostres accions.
- b) Recollir el grau d'adquisició dels objectius formulats amb perspectiva de gènere.

Equip:

- a) Valorar de forma quantitativa i qualitativa aspectes com la participació en els espais de reunió.
- b) Valorar els rols establerts.
- c) Descriure la repartició de responsabilitats en un organigrama amb perspectiva de gènere.
- d) Generar propostes de millora conscients i realistes per a les següents fases del projecte.

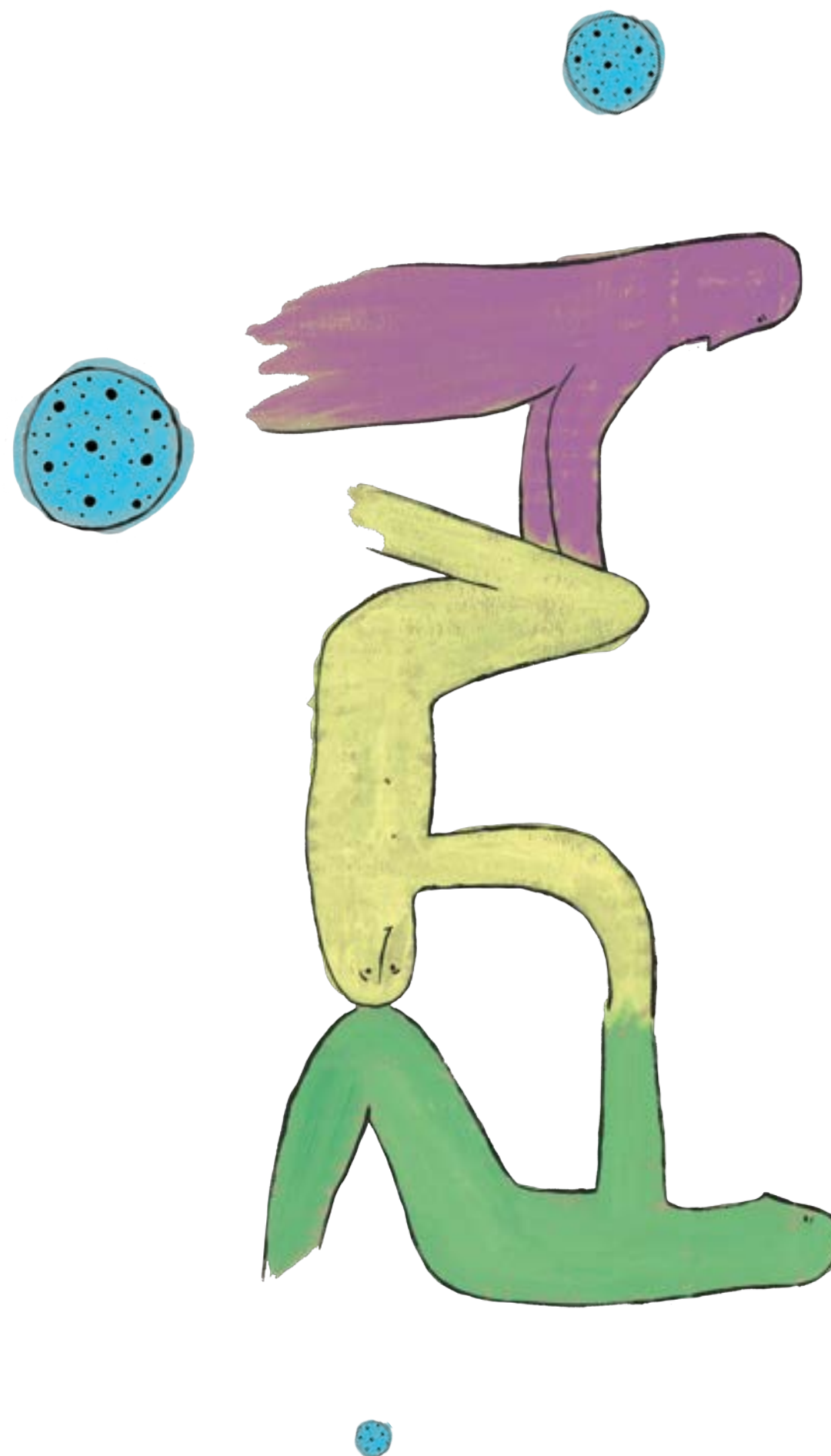

Sessió:

- a)** Valorar la participació de l'alumnat, el seu grau de satisfacció, permanència i participació en el grup.
- b)** Valorar el funcionament de les eines que hem utilitzat per afavorir en l'alumnat un aprenentatge no estereotipat.
- c)** Avaluar si les condicions en les nostres sessions eren les adequades per aplicar una perspectiva de gènere de forma eficient: formació de l'equip, versatilitat de l'espai, coneixement del context de l'alumnat, temps per poder abordar els temes, etc.

Procés creatiu:

- a)** Avaluar la participació de l'alumnat i el seu grau de satisfacció amb el procés creatiu i la mostra.
- b)** Valorar el funcionament de les eines i recursos escènics que hem utilitzat per afavorir en l'alumnat un aprenentatge no estereotipat.
- c)** Avaluar si, efectivament, s'ha fet valdre el treball visible i invisible de totes les parts implicades al llarg del procés de creació i exhibició.

07

Bibliografia

- Ajuntament de Barcelona. (s/d). *Llei 11/2014 per garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals i per eradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia*. (Textos de lectura fàcil).
https://ajuntament.barcelona.cat/lgtbi/sites/default/files/documentacio/p_4.2_llei_homofobia_lfllibret_cat_penjat.pdf
- Barker, M. i Scheele, J. (2017). *Queer. Una historia gráfica*. Editorial Melusina.
- Candela SCCL i Coeducació SCCL. (2019). *Desaprenent. Una mirada feminista a l'etapa secundària*. Ajuntament de Barcelona – Districte de l'Eixample. https://candela.cat/wp-content/uploads/2019/04/guia_def_02.pdf
- Carballo de la Riva, M. (coord.) (2017). *Género y desarrollo: cuestiones clave desde una perspectiva feminista*. Los Libros de la Catarata.
- Coll-Planas, G. i Vidal, M. (2013). *Dibuixant el gènere*. Edicions 96.
- Coll-Planas, G. i Vidal, M. (2016). *Guia pedagògica: Dibuixant el gènere*. Edicions 96. <http://www.dibgen.com/index-ca.html>
- Educació Sense Fronteres i Fil a l'Agulla SCCL. (2013). *La coeducació i la gestió de la diversitat a les aules. Un dossier adreçat al professorat de primària i secundària*. https://filalagulla.org/wp-content/uploads/2021/02/guia_coeducacio_fil_a_lagulla.pdf
- Generalitat de Catalunya. (2009). *Llei 5/2008, del 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista*. Publicacions del Parlament de Catalunya - Departament d'Edicions.
<https://www.parlament.cat/document/nom/TL75.pdf>
- González García, N. (2019). *Protocol per a l'abordatge del sexisme i les violències sexuals d'Argentina*. Ajuntament d'Argentina.
<https://argentina.cat/ARXIUS/IGUALTAT/protocolviolencias-sexuals.pdf>
- Missé, M. (2018). *A la conquista del cuerpo equivocado*. Editorial Egales.
- NUS Cooperativa. (2021). *Cap a un teatre feminista: Guia per incorporar la perspectiva de gènere al món del teatre*.
https://nus.coop/wp-content/uploads/2022/03/cap-a-un-teatre-feminista-_NUS.pdf
- Solsona, N. (2016). *Ni princeses, ni pirates. Per educar nenes i nens en llibertat*. Eumo Editorial.

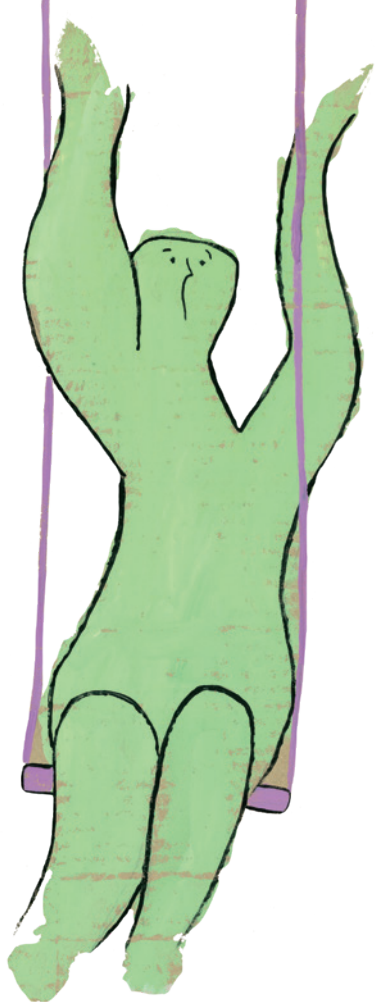

Ateneu Popular 9 Barris
c/ Portlligat 11-15, 08042, Barcelona
+34 93 354 70 95
www.ateneu9b.net
info@ateneu9b.net

LLICÈNCIA CREATIVE COMMONS
Atribució - No comercial - Compartir igual
(CC BY-NC-SA 4.0)

Aquest document és fruit del procés de treball realitzat per la taula **“Circ i perspectiva de gènere”**, emmarcada en la mesura Circ Comunitari del Pla d’Impuls del Circ 2019-2022.

Però no sols és això. Per a nosaltres ha suposat un espai de reflexió col·lectiva on hem compartit, discutit i après conjuntament, amb intenció de transmetre la importància d’aplicar la perspectiva de gènere en l’àmbit del circ social.

Quan el clam dels feminismes ha aconseguit arribar a tots els debats, és el moment de declarar, com una cosa imprescindible, que les pràctiques artístiques han de revisar-se també des d’aquesta perspectiva.

